

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของรายการสารคดีโทรทัศน์กับการพัฒนาเยาวชน: รายการ สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาว่ารายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอย่างไร โดยการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” กลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และกลุ่มเครือข่ายความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง นอกจากนี้ยังศึกษาว่ารายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทต่อการผลักดันให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนาในปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคมอย่างไร

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี คือ วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 106 ชุด ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย (Participant Observation) สามารถสรุปผลการวิจัยแยกออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มผู้ผลิตรายการและผู้สนับสนุนรายการสานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง

ผลการศึกษากลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ผลิตรายการสานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง บริษัทปาใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด และโครงการสานรัก ผู้สนับสนุนรายการ รวมจำนวน 4 คน โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

การผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เกิดจากแนวความคิดในการทำโครงการ เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของฝ่ายจัดกิจกรรมภายใต้ชื่อ “โครงการสานรัก” ของบริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) หรือเอไอเอส เพื่อเผยแพร่ในระดับมวลชน (Mass) โดยเน้นสื่อโทรทัศน์ให้สอดคล้องกับแนวคิดหลักของโครงการ คือ การส่งเสริมสถาบันครอบครัว

บริษัท ปาใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด เป็นบริษัทที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ผลิตรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทในการร่วมเสนอแนวคิด และรูปแบบรายการร่วมกับโครงการสานรัก เป็นการเปิดกระแสดการผลิตรายการสารคดีที่เกี่ยวกับชีวิตของเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสที่มีการต้อนรับต่อผู้ชมอย่างเข้มแข็งเกินเด็กในวัยใกล้เคียงกัน โดยมีพื้นฐานของความยากจนและความกตัญญูเป็นที่ตั้ง รวมถึงยังอยู่ในวัยเรียน

ปีพ.ศ.2544 รายการ “คนเก่งหัวใจแกร่ง” ได้เริ่มออกอากาศเป็นครั้งแรกทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตรายการ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการเชิดชูคุณงามความดีของเยาวชนด้วยโอกาสในสังคมว่าถึงแม้เด็กจะอยู่ในสถานะที่ยากลำบาก แต่พวกเขามีความตั้งใจดี มีความประพฤติอันดี ควรค่าแก่การยกย่อง และสนับสนุนคนดี
2. เพื่อยกระดับเยาวชนด้วยโอกาสเหล่านั้นให้เขาได้มีชีวิตใหม่ มีโอกาสสร้างชีวิตของเขาขึ้นไป ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทุนช่วยเหลือครอบครัวจำนวนหนึ่ง
3. เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้ชมรายการ เป็นอุทาหรณ์แก่คนที่มีความพร้อมหรือคนที่พบเจอปัญหา เพื่อให้เขาไม่เกิดความท้อใจ และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

การปลูกฝังแนวคิดการทำงานและปณิธานขององค์กรมีส่วนสำคัญในการสร้างแนวทางการทำงานเฉพาะตน ซึ่งจะสะท้อนออกมาเป็นบุคลิกภาพขององค์กร โดยทีมงานผู้ผลิตรายการ สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่งมีบุคลิกลักษณะในการเข้าถึงเด็กและเยาวชนรวมถึงชุมชนด้วยวิธีการแสดงความเป็นกันเอง จริงใจ รักเด็ก และมีความตั้งใจจริงในการแสวงหาข้อมูลเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ผ่านเกณฑ์ตามคุณสมบัติของรายการ ขณะเดียวกันต้องมีจิตวิทยาในการสื่อสารที่ดี เพื่อแยกแยะข้อเท็จจริงจากสิ่งที่พบเห็น และจากข้อมูลที่ได้รับ

กระบวนการและขั้นตอนการทำงาน ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ ดังนี้

1. การค้นหา และคัดเลือกเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสจากหลากหลายแหล่งที่มา เช่น จดหมายแนะนำจากผู้ชมรายการหรือผู้พบเห็น จากการนำเสนอผ่านโรงเรียน ฯ
2. การลงพื้นที่สำรวจ หรือเก็บข้อมูลเชิงลึกในสถานที่จริง เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง และพิจารณาความเหมาะสม
3. การถ่ายทำสารคดี โดยอิงข้อเท็จจริงและรูปแบบการดำเนินชีวิตของเยาวชน ร่วมกับการให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และมุมมองต่อสิ่งต่างๆ
4. การตัดต่อ เป็นขั้นตอนการลำดับภาพ ลำดับเรื่องราว และวิธีการนำเสนอให้มีความน่าสนใจ

หลักสำคัญในกระบวนการผลิตรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” คือ การดึงความเป็นตัวตนของเยาวชนออกมา เพื่อให้เนื้อหาสารคดีมีความสมบูรณ์มากที่สุด และถือเป็นการยืนยันคุณสมบัติในการเป็น “เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง” ซึ่งทีมงานผู้ผลิตรายการใช้วิธีการสร้างความสนิทสนม ความคุ้นเคย ความเป็นกันเอง และความหวังดีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งและครอบครัว นอกจากนี้หากมีข้อมูลที่จะละเอียดอ่อน การนำเสนอเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบ ผู้ผลิตรายการจะพิจารณาความเหมาะสมโดยยึดถือจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นสำคัญ

การผลิตรายการที่มีความต่อเนื่องยาวนานกว่า 7 ปี (ตั้งแต่ปีพ.ศ.2544-2550) ได้สร้างคุณค่าของรายการให้เกิดขึ้นทั้งต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และผู้ชมรายการ ซึ่งหัวใจสำคัญ คือ ความพึงพิถันในการผลิตรายการ และการคัดเลือกเยาวชนที่มีคุณสมบัติน่าเชื่อถืออย่างต่อเนื่องตามหลักเกณฑ์ที่รายการกำหนด สามารถสรุปคุณค่าได้ ดังนี้

1. คุณค่าแก่เด็กและเยาวชน

- รายการสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง
- ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้รับกำลังใจในการดำเนินชีวิต

2. คุณค่าแก่ผู้ชมรายการ

- ผู้ชมรายการได้รับกำลังใจในการดำเนินชีวิต
- เป็นการเปิดมุมมองของผู้ชมรายการที่มีต่อเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสแก่สังคม

3. คุณค่าแก่วิชาชีพสื่อสารมวลชน

- เป็นการเปิดกระแสการผลิตรายการเชิงสารคดีชีวิตเด็ก
- เป็นรายการที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม
- รายการเป็นที่ยอมรับและรู้จักของบุคคลทั่วไป

4. คุณค่าแก่สังคมและวงการที่เกี่ยวข้อง

- ผู้เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น คุณครู ผู้ปกครองมีความกระตือรือร้นต่อและเอาใจใส่ต่อเด็กและเยาวชนมากขึ้น

- เป็นสื่อการเรียนการสอนแก่เยาวชนในสถานที่ต่างๆ เช่น โรงเรียน วัด สถานพินิจ

จากคุณค่าของรายการบ่งชี้ถึงความสำเร็จรายการ และเบื้องหลังการทำงานของทีมงานรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่ประกอบด้วยความร่วมมือจาก 2 องค์กร ได้แก่ โครงการสานรัก บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) และบริษัท ปาใหญ่ ครีเอชัน จำกัด โดยทั้ง 2 องค์กรไม่ได้ตั้งมั่นหรือประเมินความสำเร็จของรายการด้วยผลรางวัล หรือความถี่ในการชมรายการ (Rating) แต่มองความสำเร็จของรายการ คือ การผลิตรายการสารคดีที่ดี

ยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง มีประโยชน์ต่อผู้ชมรายการ และเกิดเครือข่ายความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอย่างต่อเนื่อง

วิชาชีพนิยมของผู้ผลิตสารคดีมีพื้นฐานมาจากการทำหน้าที่สื่อมวลชน เป็นอุดมการณ์ของการทำหน้าที่ในเชิงวิชาชีพ โดยมีจริยธรรมในการบริการสาธารณะ (ethic of public service) กำกับอยู่ นั่นคือหน้าที่สร้างความรู้สึกร่วมกันของสาธารณชนในประเด็นสาธารณะและสร้างแรงบันดาลใจ หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของสาธารณชน ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าว ที่ทีมงานผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ได้ตอบโจทย์ของการทำหน้าที่วิชาชีพนิยมของผู้ผลิตสารคดีที่มีต่อผู้ชมรายการ โดยสังเกตได้จากความนิยมชื่นชมของผู้ชมรายการที่แสดงออกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น โทรศัพท์สอบถามข้อมูลของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ติดต่อขอรับวีซีดีรายการเพื่อนำไปเป็นสื่อการเรียนการสอน แม้กระทั่งการติดต่อช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งรูปแบบต่างๆ และในทางกลับกันความเป็นวิชาชีพนิยมของผู้ผลิตสารคดี โดยเฉพาะรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งด้วย

บทบาทหน้าที่หลักของสื่อมวลชน คือ การให้ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง และโน้มน้าวใจ สื่อมวลชนยังมีระดับเป้าหมายของการทำหน้าที่หลายระดับ ได้แก่ ระดับสังคม ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มย่อยในสังคม และระดับวัฒนธรรม รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” สามารถสะท้อนบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. บทบาทและการทำหน้าที่สื่อมวลชนต่อกลุ่มผู้ชมรายการ มีดังนี้

1.1 กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกร่วมกันคิดอย่างกว้างขวางในการวิเคราะห์และการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงในด้านความคิด ทศนคติ และการตัดสินใจในการสร้างความเป็นอยู่ของตนเองและสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ทำหน้าที่สนับสนุนให้ผู้ชมรายการมีทัศนคติที่ดีต่อเด็กด้อยโอกาส กระตุ้นให้เกิดกำลังใจในการดำเนินชีวิต และพร้อมที่จะเป็นพลังส่งเสริมให้สังคมน่าอยู่มากขึ้น

1.2 สามารถสร้างแรงบันดาลใจ เป็นแรงบันดาลใจที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านเรื่องราวชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และส่งผลต่อการพัฒนาตนเองในการแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.3 ช่วยส่งเสริมการตัดสินใจโดยผ่านข่าวสารไปทางสื่อบุคคล คือ สามารถสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในกรณีที่ต้องการช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง หรือผู้ชมรายการช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาเด็กด้อยโอกาสด้วยการแนะนำข้อมูลมายังรายการ

1.4 สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังแน่นหรือค่อยๆ เปลี่ยนทัศนคติบางอย่างให้มั่นคงขึ้น นั่นคือ การทำความเข้าใจกับเด็กด้อยโอกาส มีทัศนคติที่ดีกับเด็กด้อยโอกาส หรือคนยากจนมากขึ้น หรือไม่แสดงความรังเกียจเมื่อพบเจอ

1.5 สร้างความน่าสนใจขึ้นคือ การทำให้ผู้ชมอยากช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง เพื่อให้พวกเขาได้มีโอกาสในการพัฒนาตัวเองต่อไป

1.6 ทำหน้าที่เป็นครู คือ เรื่องราวชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งทำหน้าที่เป็นครู คือ ผู้ชมรายการได้เรียนรู้จากเนื้อหาสาระคดี คำสัมภาษณ์ และภาพการดำเนินชีวิตจริงที่เกิดขึ้น และสามารถนำไปเปรียบเทียบกับตนเองได้

1.7 ผสานสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ในสังคม (Correlation) ทำให้เกิดเครือข่ายของผู้มีอุดมการณ์ หรือความสนใจร่วมกัน ตลอดจนการเกื้อหนุนระหว่างกัน

2. บทบาทและการทำหน้าที่สื่อมวลชนต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ดังนี้

2.1 เป็นยามตรวจสอบ คือ การทำให้ผู้ชมรายการเห็นถึงวิถีชีวิตของเด็กด้อยโอกาส ในอีกแง่มุมหนึ่งของสังคม

2.2 สร้างสถานภาพให้บุคคล คือ การหยิบยกเรื่องราวของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง มานำเสนอส่งผลให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งกลายเป็นที่สนใจของคนทั่วไปมากขึ้น และถือเป็นการสร้างโอกาสที่ดีให้แก่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งต่อไป เช่น การสมัครงาน การศึกษาต่อ

2.3 สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง คือ รายการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นเด็กดี เด็กเก่งและกตัญญู รวมถึงการให้กำลังใจในการดำเนินชีวิต

2.4 สร้างบรรยากาศของการพัฒนาให้เกิดขึ้น ซึ่งสืบเนื่องจากบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดความพยายามในการพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น

2.5 ขยายนโยบายของรัฐให้เป็นที่เข้าใจหรืออภิปรายกันกว้างขวางได้ แม้จะเป็นบทบาทที่อาจไม่ชัดเจนในทางตรง แต่ในทางอ้อม คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการสนับสนุนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การพัฒนาคน

2.6 ทำหน้าที่เป็นครู คือ แสดงให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเห็นคุณค่าในตัวเองว่ากว่าจะผ่านการพิจารณาคัดเลือกให้เป็นคนเก่งหัวใจแกร่งนั้นได้ผ่านเกณฑ์ของรายการ สมควรแก่การเป็นตัวอย่าง และในทางอ้อม คือ สอนให้เขาเป็นคนดีต่อไป

การติดตามผลความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งภายหลังการออกอากาศเป็นบทบาทหน้าที่เสริมในการทำงานของทีมงานผู้ผลิตรายการซึ่งต่อเนื่องจากขั้นตอนหลังการผลิต และเป็นขั้นตอนที่ทำงานร่วมกับโครงการสานรัก เปรียบเสมือนการประเมินผลการทำงาน

ซึ่งการติดตามผลความเปลี่ยนแปลงนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ทำให้พวกเขาไม่รู้สึกรู้ว่าถูกทอดทิ้ง หรือเป็นเพียงเครื่องมือในการทำงานของสื่อมวลชนเท่านั้น ซึ่งทีมงานผู้ผลิตรายการ และโครงการสานรักใช้ช่องทางการติดต่อสื่อสารกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งหลายวิธี ได้แก่ จดหมาย โทรศัพท์ อีเมล การออกเยี่ยมบ้าน จุลสาร “สานรัก” การถ่ายทำ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง (Follow case) และการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยช่องทางเหล่านี้เป็นการแสดงเจตนาที่หวังดี ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่รู้สึกรู้สเดียวดาย นอกจากนี้ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งกล้าเปิดตัวเอง กล้าพูดคุย ติดต่อ และปรึกษาปัญหา กับทีมงานผู้ผลิตรายการ หรือโครงการสานรัก

ขอบเขตของการติดตามความเปลี่ยนแปลง และการให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่ได้มีข้อกำหนดหรือขอบเขตการทำงานไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้การทำหน้าที่สื่อมวลชนของบริษัทผู้ผลิตรายการบ่อยครั้งเกินจากขอบเขตของการให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง หรือบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนพื้นฐานตามทฤษฎี แต่เป็นการทำหน้าที่สื่อมวลชนด้านสวัสดิการสังคมร่วมด้วย เช่น การให้ที่พักพิง เป็นต้น ดังนั้นผู้ผลิตรายการต้องอาศัยประสบการณ์การทำงานเพื่อประเมินความเหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือภายใต้จิตสำนึกดี และมีความหวังดีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเป็นที่ตั้ง ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าวที่ทีมงานผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” สามารถดำเนินการและตัดสินใจ หรือพิจารณาช่วยเหลือตามความเหมาะสมของสถานการณ์และจะเป็นไปตามบุคลิกภาพองค์กร

สำหรับกรณีล้มเหลว หรือกรณีที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งถูกพิจารณาคัดออกจากโครงการ พบว่า ส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่องการเงิน เช่น มีผู้ป่วยอยู่ในครอบครัวจำเป็นต้องนำเงินไปกับค่ารักษาพยาบาล ส่งผลให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อหางานทำ หรือการเดินทางมาเรียนต่อระดับอุดมศึกษาต่างจังหวัดสร้างความกดดันเรื่องค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก ส่งผลกระทบต่อครอบครัว รองลงมา คือ ปัญหาสุขภาพร่างกายของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา เช่น ประสบอุบัติเหตุ ความพิการต่างๆ นอกจากนี้ พบว่าเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งหลายคนตั้งใจกับตัวเองที่จะเรียนหนังสือจบแค่ชั้นม.6 เพราะต้องการหางานทำเลี้ยงดูครอบครัวต่อไป และส่วนน้อยที่สุดพบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่ปฏิบัติตามคุณสมบัติของโครงการ เช่น แต่งงานมีครอบครัวในวัยเรียน เป็นต้น

จากกรณีล้มเหลวข้างต้น ทีมงานผู้ผลิตรายการ และโครงการสานรักยังคงติดตามผลความเปลี่ยนแปลงสำหรับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ประสบปัญหาด้านการเงิน และยังมี ความตั้งใจต่อตนเองที่จะกลับเข้าสู่ระบบการเรียนอีกครั้ง

ภายหลังจากที่รายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์มักมีผู้ชมรายการจำนวนหนึ่งติดต่อสอบถามข้อมูล และประสงค์จะช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งรูปแบบต่างๆ เช่น การให้เงินช่วยเหลือเพิ่มเติม การส่งสิ่งของเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์การเรียน โดยรายการทำหน้าที่เป็นเวทีหรือศูนย์รวมผู้ชมรายการ หรือผู้ที่ต้องการให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเพิ่มเติม และทำหน้าที่เป็นตัวกรองข้อมูลของผู้ที่ต้องการช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีความแน่ใจว่าความช่วยเหลือที่เข้ามาไม่ได้แอบแฝงผลประโยชน์อื่นๆ หรือประสงค์ร้าย

กลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

ผลการศึกษากลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งจากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 106 ชุด สามารถสรุปการวิจัยเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเพศชาย จำนวน 59 คน เพศหญิง 47 คน โดยทั้งหมดมีอายุระหว่าง 19 ปีขึ้นไป มีจำนวน 55 อายุ 16-18 ปี มีจำนวน 32 คน อายุ 13-15 ปี มีจำนวน 18 คน และอายุ 10-12 ปีมีจำนวน 1 คน

1.2 ระดับการศึกษา ประกอบด้วย ระดับประถมศึกษา มีจำนวน 1 คน ระดับมัธยมต้น มีจำนวน 19 คน ระดับมัธยมปลายหรือปวช. มีจำนวน 32 คน ระดับอุดมศึกษาหรือปวส. มีจำนวน 35 คน และจบการศึกษาระดับปวส. หรือ มหาวิทยาลัยมีจำนวน 9 คน

1.3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่หยุดเรียน โดยได้รับการศึกษาครั้งสุดท้ายก่อนถูกคัดออกจากการโครงการสานรัก มีดังนี้ ระดับมัธยมต้นมีจำนวน 2 คน ระดับมัธยมปลายหรือปวช. มีจำนวน 6 คน และระดับอุดมศึกษาหรือปวส. มีจำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 9.43 ซึ่งมีเหตุผลในการหยุดเรียนดังนี้ มีข้อจำกัดด้านทุนการศึกษา มีจำนวน 5 คน มีปัญหาครอบครัว มีจำนวน 6 คน แต่งงาน มีครอบครัวของตนเอง มีจำนวน 2 คน และอื่นๆ เช่น มีปัญหาด้านสุขภาพ ประสบอุบัติเหตุรถชนมีจำนวน 5 คน

1.4 จำนวนกลุ่มตัวอย่างแบ่งตามปีการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ดังนี้ ปีพ.ศ.2544 มีจำนวน 10 คน ปีพ.ศ.2545 มีจำนวน 10 คน ปีพ.ศ.2546 มีจำนวน 20 คน ปีพ.ศ.2547 มีจำนวน 28 คน ปีพ.ศ.2548 มีจำนวน 26 คน และปีพ.ศ.2549 มีจำนวน 12 คน

1.5 การพักอาศัยของกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น พักอยู่กับบิดา-มารดา หรือคนใดคนหนึ่ง มีจำนวน 52 คน ผู้สูงอายุ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย มีจำนวน 33 คน อยู่ลำพังคนเดียว มีจำนวน 15 คน และอาศัยอยู่กับผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ มีจำนวน 6 คน

1.6 ความรับผิดชอบของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในปัจจุบัน พบว่า ต้องส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ มีจำนวน 42 คน เป็นเรียนแรงหลักของครอบครัว มีจำนวน 40 คน รับจ้างเฉพาะวันหยุดเรียน มีจำนวน 51 คน ดูแลคนแก่ หรือผู้ป่วยในครอบครัว มีจำนวน 25 คน และอื่นๆ เช่น ทำงานเก็บเงินเลี้ยงยา ช่วยพ่อแม่ส่งเสียน้องเรียน มีจำนวน 28 คน

1.7 ความคิดต่อตนเองกับการเป็นเด็กด้อยโอกาส พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งคิดว่าตัวเองเป็นเด็กด้อยโอกาส มีจำนวน 72 คน และไม่คิดว่าตัวเองเป็นเด็กด้อยโอกาส มีจำนวน 34 คน

1.8 การที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งขอความช่วยเหลือเพิ่มเติมจากบุคคลอื่นภายหลังการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ มีจำนวน 38 คน ส่วนใหญ่ไม่ได้ขอความช่วยเหลือเพิ่มเติม มีจำนวน 68 คน ขณะที่ผู้ชมรายการให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมภายหลังรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ มีจำนวน 57 คน และไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการ มีจำนวน 49 คน

1.9 ความคิดเห็นต่อตนเองหากไม่ได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่าอาจต้องหยุดเรียน มีจำนวน 70 คน ความเป็นอยู่ลำบากกว่าเดิม มีจำนวน 72 คน ขาดกำลังใจ และแรงผลักดัน มีจำนวน 60 คน และคิดว่าตนเองเป็นเด็กด้อยโอกาส มีจำนวน 38 คน

1.10 บุคคลสำคัญหรือกำลังใจในการดำเนินชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง คือ ทีมงานรายการ มีจำนวน 82 คน พ่อแม่ มีจำนวน 72 คน ครู/อาจารย์ มีจำนวน 71 คน ญาติพี่น้อง มีจำนวน 54 คน เพื่อน มีจำนวน 36 คน และอื่นๆ เช่น แม่บุญธรรม ผู้อุปการะ พระเจ้ามีจำนวน 22 คน

1.11 ผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงในแง่ลบภายหลังการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า กังวลกับการถูกคาดหวังจากครอบครัว มีจำนวน 60 คน มีความวุ่นวายเรื่องการใช้เงินมากขึ้น มีจำนวน 17 คน รู้สึกอึดอัด มีจำนวน 11 คน ความเป็นส่วนตัวหายไป มีจำนวน 10 คน และเกิดปัญหาในครอบครัว มีจำนวน 7 คน

2. บทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

2.1 โดยภาพรวมเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งให้ระดับคะแนนเรื่องบทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด จำแนกรายละเอียดตามระดับคะแนน ดังนี้

2.1.1 บทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับ ดังนี้ ทีมงานผู้ผลิตรายการ สร้างสัมพันธ์ที่ดีกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งและครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 มีความภาคภูมิใจในการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 เนื้อหาสารคดีที่น่าสนใจ มีความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 การถ่ายทำรายการมีความยืดหยุ่น เป็นกันเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้อยากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 การเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งทำให้เกิดความรู้สึกว่าต้องเป็นคนดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 และเปิดมุมมองและโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35

2.1.2 บทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ดังนี้ ทีมงานผู้ผลิตรายการ มีการติดตามข้อมูล และให้ความช่วยเหลือเรื่องต่างๆ ภายหลังการออกอากาศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 การได้ออกรายการทางสถานีโทรทัศน์ทำให้คนรอบข้างคอยจับตามอง และสนใจเป็นพิเศษ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 เมื่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งพบเจอปัญหาจะนึกถึงทีมงานผู้ผลิตรายการเพื่อขอคำปรึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 ความช่วยเหลือเพิ่มเติมจากผู้ชมรายการมีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60

2.1.3 บทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง คือ ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24

2.1.4 บทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในแง่ลบพบว่ามี 1 ข้อ คือ การออกรายการทำให้รู้สึกว่าตัวเองเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากทีมงาน โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย เท่ากับ 3.89

2.2 ปัจจัยที่กระตุ้นให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนา

2.2.1 ปัจจัยที่กระตุ้นให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนากายภาพ ภายหลังได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยภาพรวมพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.2.2 การพัฒนาด้านการเรียนเป็นบทบาทที่ความชัดเจนมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ 2.50

2.2.3 การพัฒนาทางกายภาพที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยได้ดังนี้ เครื่องนุ่งห่มหรือการแต่งกาย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 ที่อยู่อาศัย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.03 เศรษฐกิจของครอบครัว หรือรายได้ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 และการสร้างอาชีพใหม่ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.79

2.3 ปัจจัยที่กระตุ้นให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนาทางจิตใจภายหลังได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยภาพรวมพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จำแนกรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.3.1 การพัฒนาทางจิตใจ เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยได้ ดังนี้ ความรักต่อตนเองและครอบครัว มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 กำลังใจในการดำเนินชีวิต มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 ความอดทน ความเข้มแข็งในการใช้ชีวิต มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 มีแรงบันดาลใจต่อสิ่งต่างๆ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.77 ความเข้าใจและการยอมรับสภาพของตนเอง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.54 และการจัดการความเครียด ความกังวลในเรื่องต่างๆ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.35

2.4 ปัจจัยที่กระตุ้นให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนาทางสังคมภายหลังได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยภาพรวมพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จำแนกรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.4.1 การพัฒนาทางสังคมที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยได้ดังนี้ ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.58 ความสัมพันธ์กับเพื่อน ครู อาจารย์ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.58 ความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้านหรือครอบครัว มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 การได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.45 และการปรับตัวกับสังคม หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.41

2.4.2 การพัฒนาทางสังคมที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ ความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้าน หรือครอบครัว มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 และความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในสังคม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.33

2.5 จากคำถามปลายเปิดเพื่อให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งแสดงความคิดเห็นความรู้สึกที่มีต่อรายการ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งทั้งเพศหญิงและเพศชายต่างมีความคิดเห็น หรือแสดงความรู้สึกต่อทีมงานรายการในเชิงบวกทั้งสิ้น เช่น ขอบคุณทีมงานผู้ผลิตรายการที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการให้โอกาสแก่เยาวชน ให้กำลังใจทีมงานรายการในการผลิตงานสารคดีต่อไป หรืออยากให้รายการคงอยู่ต่อไปเพื่อให้โอกาสแก่เยาวชนคนอื่นๆ เป็นต้น

ผลการศึกษากลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและสนทนาแบบกลุ่มโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 11 คน แบ่งเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ยังอยู่ในโครงการ จำนวน 8 คน และออกจากโครงการไปแล้วจำนวน 3 คน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จำนวน 106 ชุด สามารถสรุปความคิดเห็นผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อทัศนคติต่อตนเอง

1.1 ก่อนได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งจำนวน 5 คน คิดว่าตนเองเป็นเด็กด้อยโอกาส โดยทั้ง 5 คนประเมินว่าตนเองเป็นเด็กด้อยโอกาส เพราะปัจจัยด้านการศึกษามีจำกัด นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านฐานะทางครอบครัว และความรู้สึกต่อตนเองเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้รู้สึกว่าตนเองด้อยโอกาส ส่วนเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ไม่คิดว่าตัวเองเป็นเด็กด้อยโอกาส มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.54 โดยทั้งหมดประเมินว่าตนเองมีโอกาสทางการศึกษาไม่แตกต่างจากคนอื่น ๆ แต่อาจมีข้อจำกัดด้านการเงิน ส่วนฐานะทางครอบครัวเป็นปัจจัยเสริมที่อาจทำให้การศึกษาไม่มีความคล่องตัว นอกจากนี้ยังมองว่าตนเองสามารถทำงานหารายได้เพื่อส่งเสียตนเองเรียนหนังสือ

1.2 ภายหลังการได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นต่อตนเอง เปรียบเสมือนการได้รับตำแหน่งที่ดีและมีเกียรติสำหรับเด็กด้อยโอกาสคนหนึ่ง โดยคำว่า “คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีอิทธิพลต่อความรู้สึก และการกระทำของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งค่อนข้างมาก ซึ่งเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยมองว่าต้องเป็นคนดี ต้องรู้จักหน้าที่รับผิดชอบของตัวเอง ต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย ต้องตั้งใจทำงาน ไม่ควรทำอะไรที่นอกเหนือจากทาง เป็นตัวอย่างที่ดีตลอดเวลา ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ มีความกตัญญู อดทน ขยัน มีจำนวน 10 คน ขณะที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง จำนวน 1 คน คิดมองว่าการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่ได้มีผลทางความรู้สึก หรือการกระทำมากเท่ากับการเอาตัวรอดของตนเองในแต่ละวัน

1.3 เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ถูกคัดออกจากโครงการ หมายถึง เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่หยุดเรียน หรือมีความประพฤติไม่เหมาะสม สำหรับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่หยุดเรียนชั่วคราวเพราะประสบปัญหากับตนเอง แต่ตั้งใจจะทำงานเก็บเงินและกลับสู่ระบบการเรียนอีกครั้ง มีจำนวน 2 คน ซึ่งโครงการสานรักจะพิจารณาให้ทุนการศึกษาอีกครั้งเมื่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งดังกล่าวสามารถปฏิบัติตามคุณสมบัติของรายการ นอกจากนี้มีอดีตเยาวชน

คนเก่งหัวใจแกร่งจำนวน 1 คน ถูกตัดสิทธิ์การรับทุนเนื่องจากความสมัครใจของอดีตเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

2. ความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่ได้รับจากรายการ

2.1 รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในการสร้างแรงบันดาลใจหรือให้กำลังใจมากที่สุด

2.2 อันดับที่ 2 คือการสร้างทัศนคติที่ดี กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกนึกคิด และการส่งเสริมด้านการศึกษา

2.3 อันดับที่ 3 คือบทบาทในการก่อให้เกิดความน่าสนใจ สร้างสถานภาพ

2.4 อันดับที่ 4 คือส่งเสริมการตัดสินใจโดยผ่านข่าวสารไปทางสื่อ

3. ความคิดเห็นต่อรายการและวิธีการผลิตรายการ

3.1 กระบวนการทำงาน และวิธีการทำงานของทีมงานผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีจุดเด่น คือ การสร้างความเป็นกันเองขณะถ่ายทำ โดยแสดงออกทางคำพูดและบุคลิกภาพ ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งคลายความประหม่า ตื่นเต้น และมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น

3.2 เนื้อหาสาระคดีหรือการนำเสนอรายการเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งทุกคนยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา นอกจากนี้กรณีที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้รับชมเรื่องราวของตนเองขณะที่รายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์จะส่งผลในทันทีต่อการเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง

3.3 รายการให้โอกาสเสมือนเป็นพื้นที่สาธารณะที่เสนอเรื่องราวของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และให้โอกาสในการแสดงความรู้สึกของตนเองต่อผู้ชมรายการผ่านสื่อโทรทัศน์ รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” โดยไม่ได้คาดหวังผลที่เกิดจากการใช้พื้นที่สื่อ ซึ่งการที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีโอกาสได้ใช้พื้นที่สาธารณะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง นอกจากนี้พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งทั้งหมดยินดี และรู้สึกดีในการได้แสดงความรู้สึก และเล่าเรื่องราวชีวิตของตนเองผ่านรายการสานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง

4. ความคิดเห็นต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับตนเอง

4.1 ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคม พบว่า รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ส่งผลต่อการพัฒนาทางจิตใจ คือ ให้ความสำคัญเรื่องของการกำลังใจมากที่สุด มีจำนวน 6 คน

4.2 อันดับที่ 2 คือ การพัฒนาทางกาย เช่น การศึกษา มีจำนวน 3 คน

4.3 อันดับที่ 3 คือการพัฒนาทางสังคม มีจำนวน 2 คน เช่น เปิดมุมมองหรือโลกทัศน์ต่อสิ่งต่างๆ

5. ความคิดเห็นต่อบุคคลแวดล้อม

สภาพทั่วไปของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง คือ ฐานะยากจน พ่อแม่หย่าร้าง อาศัยอยู่กับคนชราหรือตัวคนเดียว ดังนั้น ที่พึ่งพิงทางใจของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประคับประคองให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเดินในทางที่ถูกต้อง หรือสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้อย่างดีที่สุด โดยบุคคลที่มีอิทธิพลดังกล่าวต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ประกอบด้วย 4 กลุ่มสำคัญ คือ พ่อแม่ (ญาติ) ครู-อาจารย์ ทีมงานผู้ผลิตรายการ และรุ่นพี่ (เพื่อน) ตามลำดับ

6. ความคิดเห็นต่อผลกระทบที่ได้รับจากรายการ

6.1 ผลกระทบเชิงบวก คือ เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น

6.2 ผลกระทบเชิงลบ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ผลกระทบระยะยาว และผลกระทบระยะสั้น โดยผลกระทบในระยะยาวคือ เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง การถูกคาดหวังจากคนรอบข้าง เช่น คนในครอบครัว คุณครู มีจำนวน 9 คน และผลกระทบในระยะสั้น เช่น การถูกเพื่อนล้อ ความรู้สึกไม่สบายใจต่อตนเอง มีจำนวน 2 คน

7. ความคิดเห็นต่อความช่วยเหลือที่ได้รับหลังการออกอากาศ

7.1 ความช่วยเหลือในระยะสั้นจากผู้ชมรายการ ได้แก่ การให้เงินสนับสนุนทุนการศึกษาและทุนใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มเติมภายหลังการรับชมรายการเฉลี่ย 1-2 ครั้งต่อคน และการมอบสิ่งของเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์การเรียน

7.2 ความช่วยเหลือระยะยาวจากผู้ชมรายการ เช่น การรับเป็นบุตรบุญธรรม การติดต่อให้การศึกษา การให้เงินค่าใช้จ่ายรายเดือน การสร้างบ้านหลังใหม่

7.3 ความช่วยเหลือโดยทีมงานผู้ผลิตรายการ ส่วนใหญ่เป็นความช่วยเหลือด้านการให้คำปรึกษาเป็นหลัก และความช่วยเหลืออื่นๆ เช่น การทำเรื่องขอผ่อนผันการลงทะเบียนเรียน การติดต่อหอพักในกรุงเทพมหานครสำหรับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่มาจากต่างจังหวัด เป็นต้น ซึ่งทีมงานผู้ผลิตรายการจะพิจารณาแต่ละกรณีตามความเหมาะสมผล โดยไม่มีข้อจำกัดหรือขอบเขตที่แน่นอน ตายตัว

7.4 เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเคยได้รับความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการ มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72 และมีเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 27.27

ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือใดๆ เพิ่มเติมจากผู้ชมรายการหรือผู้เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากการได้รับทุนการศึกษาของโครงการสานรัก

ผู้ชมรายการหรือผู้ให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

ผลการศึกษากลุ่มผู้ชมรายการ หรือผู้ให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 2 คน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สื่อโทรทัศน์เป็นช่องทางสำคัญในการรับทราบข้อมูลของผู้ชมรายการโดยอิงความสะดวกเป็นหลัก และรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เปรียบเสมือนช่องทางในการค้นหาข้อมูลความน่าเชื่อถือของเด็กด้อยโอกาสที่สามารถจะช่วยเหลือเพิ่มเติมได้อีก นอกจากบริษัทผู้ผลิตรายการ และพิธีกรรายการมีส่วนสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือของเนื้อหาสารคดี รวมถึงความน่าเชื่อถือของรายการและยังส่งผลให้เกิดการตัดสินใจช่วยเหลือเยาวชนคนเก่ง หัวใจแกร่ง

2. รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทต่อผู้ชมรายการ ดังนี้

2.1 สร้างแรงบันดาลใจ โดยเห็นตัวอย่างของความเข้มแข็ง ความอดทนสู้ชีวิตของเด็กคนหนึ่งที่อาจไม่มีโอกาสทางสังคมมากเท่ากับคนอื่น ๆ

2.2 ทำหน้าที่เป็นครู โดยให้การศึกษาให้ความรู้แก่ผู้ชมรายการทั้งทางตรงและทางอ้อมในการดำเนินชีวิต หรืออาจช่วยเสริมการสอนของครูให้ดีขึ้น

2.3 สร้างบรรยากาศของการพัฒนาให้เกิดขึ้น โดยกระตุ้น ให้มีโนภาพ และความรู้แก่ผู้ชมรายการในด้านการพัฒนาต่างๆ เช่น ความเข้มแข็งต่อจิตใจ การข้ามผ่านอุปสรรค

2.4 ส่งเสริมการตัดสินใจโดยผ่านข่าวสารไปทางสื่อบุคคลคือทำให้ผู้ชมรายการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับเอาข่าวสารไปถ่ายทอดอีกต่อ มีผลต่อการตัดสินใจได้ดีขึ้น

3. การเลือกให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเริ่มต้นจากการรับชมรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” โดยผู้ชมรายการมีแนวคิดเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาสในมุมมองของความยากจน และโอกาสทางการศึกษาเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับคุณสมบัติของรายการในการคัดเลือกเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

4. การตัดสินใจช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดจากความรู้สึกที่อยากให้ความช่วยเหลือโดยบริสุทธิ์ใจ เป็นความสบายใจ ความสุขใจอย่างหนึ่ง โดยไม่ได้คาดหวังผล หรือการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการช่วยเหลืออย่างจริงจัง

5. รูปแบบความช่วยเหลือแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ความช่วยเหลือระยะสั้น และ ความช่วยเหลือระยะยาว โดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

5.1 ความช่วยเหลือระยะสั้น คือ ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่เกิดขึ้นทันที หรือภายหลังการรับชมรายการ โดยวิธีการโอนเงินผ่านบัญชีธนาคารของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ซึ่งเบอร์บัญชีดังกล่าวผู้ชมรายการมีโอกาสจดชณะชมรายการ เพราะช่วงท้ายของเนื้อหาสารคดีจะมีการขึ้นเบอร์บัญชีของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเอาไว้ และความช่วยเหลือที่เกิดขึ้นภายหลังการรับชมรายการ นอกจากนี้ คือ การส่งของใช้ต่างๆ ไปยังบ้านของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยรับทราบข้อมูลที่อยู่จากการติดต่อสอบถามทีมงานผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง”

5.2 ความช่วยเหลือระยะยาว คือ ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่เกิดขึ้นมากกว่า 2 ครั้ง หรือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่ง รูปแบบความช่วยเหลือมีหลากหลาย เช่น ความช่วยเหลือเรื่องการเงิน การศึกษา ที่อยู่อาศัย ข้อดีของความช่วยเหลือที่เกิดขึ้นระยะยาว คือ ผู้ชมรายการหรือผู้ช่วยเหลือจะรู้จักกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และรับทราบข้อมูลเชิงลึก นอกจากนี้ผู้ชมรายการมีการติดตามข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งด้วยตนเอง

6. ข้อดีของการได้รับเงินช่วยเหลือจำนวนไม่มากจากผู้ชมรายการ คือ ไม่ทำให้เศรษฐกิจในครอบครัว หรือรายรับเกิดความแตกต่างในทันทีภายหลังรายการออกอากาศ ทางสถานีโทรทัศน์ เพราะปัจจัยด้านการเงินมีความเสี่ยงต่อการทำให้ครอบครัวของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการล้มตัวชั่วคราว หรือเกิดปัญหาต่อการใช้จ่ายเงินซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

7. จุดอ่อนของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ในการที่ผู้ชมรายการจะตัดสินใจให้ความช่วยเหลือโดยวิธีการโอนเงินผ่านบัญชีธนาคารของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง คือ จำนวนเงินไม่มาก โดยเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในช่วงระหว่างจำนวน 500-3,000 บาท เพราะผู้ชมรายการจะคิดว่าโครงการสานรักได้ช่วยเหลือและสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนคนเก่ง หัวใจแกร่งแล้วหรือน่าจะมีผู้ชมรายการคนอื่นๆ ช่วยเหลือเป็นจำนวนมากขณะที่สภาพความเป็นจริงเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งจะได้รับความช่วยเหลือเรื่องการเงินเพิ่มเติมจากผู้ชมรายการภายหลังจากรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เฉลี่ยคนละ 3,000-20,000 บาท

จากการสรุปผลทั้งหมดโดยแบ่งตามกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” จะเห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และผู้ชมรายการหรือผู้ให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของรายการสารคดีโทรทัศน์กับการพัฒนาเยาวชน: รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เป็นการศึกษาวิเคราะห์การทำหน้าที่สื่อมวลชนของผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยรวบรวมผลการวิจัยเชิงปริมาณและผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออภิปรายผลการวิจัยโดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของรายการसानรัก คนเก่งหัวใจแกร่งทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคม

ส่วนที่ 1 บทบาทของรายการसानรัก คนเก่งหัวใจแกร่งและผู้สนับสนุนรายการ

รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เกิดจากแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ หรือ CSR ของบริษัทแอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) โดยมองว่าสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและการเติบโตทางการเงินอย่างต่อเนื่องนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน ดังนั้น การพึ่งสถาบันสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมให้กับสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์ที่เป็นสื่อในระดับมวลชนสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งในการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ อีกทั้งลักษณะธุรกิจในปัจจุบันไม่สามารถอยู่ได้ด้วยการแสวงหาผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งวัตถุประสงค์ของรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” สะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายทางการตลาดของบริษัทอาจถูกมองเป็นเรื่องรองจากโครงการเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับทัศนะของคณวิวัฒน์ ชัยปราณี¹ ที่ว่า “CSR ที่แท้จริงย่อมมิใช่เป็นกิจกรรมประเภทเอาแต่ให้ แต่ทำให้เกิดพัฒนาการที่ยั่งยืน ในบางจังหวะการทำ CSR จำเป็นที่จะต้องสื่อสารออกไปเป็นวงกว้างในระดับมวลชน (Mass) โดยอาจต้องอาศัยสื่อหลักอย่างโทรทัศน์เข้ามาช่วยในการสื่อสาร เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร”

¹วุฒิกกร สิ้นธุวาทีน, “Strategic CSR,” *BrandAge* (8 กุมภาพันธ์ 2550):126.

สำหรับประเทศไทยแม้ว่าแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจดูเหมือนจะเป็นปรากฏการณ์ใหม่ แต่หากพิจารณาถึงแก่นแท้ของแนวคิดนี้ที่ว่าด้วยการรักษาสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะพบว่ามีความสำคัญและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาในยุคที่ 2 ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง และยังคงคล้ายคลึงกับปรัชญาทางศาสนาพุทธที่ว่าด้วยทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อรักษาดุลยภาพของการดำรงอยู่ อีกทั้งสาระสำคัญของแนวคิดนี้ไม่ได้เป็นสิ่งแปลกใหม่ในวัฒนธรรมไทย เพราะคนรักรวมถึงคนมักจะมีบริจจาคทรัพย์สิ่งที่ได้จากการดำเนินธุรกิจบางส่วนคืนสู่สังคม โดยการทำบุญทำทานแก่คนยากไร้ อันแสดงถึงความเอื้ออาทรของบุคคลที่สังคมยอมรับยกย่อง

บริษัทป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด เป็นบริษัทที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ผลิตรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ด้วยลักษณะความเป็นมืออาชีพในการผลิตรายการประเภทสารคดี โดยเฉพาะรายการที่เกี่ยวข้องเด็กและเยาวชน อีกทั้งปณิธานบริษัทที่ไม่หวังผลประโยชน์ทางธุรกิจเพียงอย่างเดียว เป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนออกมาในผลงานการผลิตรายการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

จุดเริ่มต้นในการกำเนิดรายการเกิดจากความร่วมมือระหว่าง 2 องค์กร คือ โครงการ สานรัก ผู้สนับสนุนรายการหลัก (Sponsorship) และบริษัทป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด ผู้ผลิตรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” โดยเป็นระบบอุปถัมภ์ในลักษณะของการรับจ้างผลิตรายการ ซึ่งจุดสำคัญที่มีร่วมกันของทั้ง 2 องค์กร คือ แนวคิด อุดมการณ์ และจุดยืนในบทบาทด้านความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” นอกจากนี้ความไว้วางใจในความเป็นวิชาชีพนิยมของผู้ผลิตสารคดี และการมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการคิดรูปแบบและเนื้อหารายการที่ตกผลึกทำให้กระบวนการทำงานของผู้ผลิตรายการกับผู้สนับสนุนรายการไม่เกิดการตอรอง กัดดัน หรือก้าวท้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน สวนทางกับงานวิจัยของธนา นุช สงวนศักดิ์² ที่ว่า ขั้นตอนการผลิตสารคดีที่มีการตอรอง พบว่าเกิดการตอรองในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนก่อนการผลิต ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนหลังการผลิต โดยเฉพาะในขั้นตอนทบทวนตรวจสอบงานผลิต (review) ซึ่งมีการตอรองมากที่สุด เนื่องจากผู้ว่าจ้างได้มีโอกาสเห็นเนื้อหาของ

²ธนา นุช สงวนศักดิ์, “การตอรองเกี่ยวกับการควบคุมเนื้อหาระหว่างผู้ว่าจ้างและ ผู้รับจ้างการผลิตสารคดีวิชาการ เรื่องสารคดีคนจน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น.87.

สารคดีแล้วจึงต่อรองอย่างมากให้มีการปรับแก้ไข หากเปรียบกับโครงการสานรัก และบริษัท ปาใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด พบว่าเมื่อนายทุนหรือผู้ว่าจ้างมีแนวคิด อุดมการณ์ และจุดยืนเหมือน องค์การผู้ผลิตหรือสื่อมวลชน ปัญหาเรื่องการต่อรองในองค์ประกอบหนึ่งที่อาจเชื่อมโยงไปสู่ การต่อรองอีกองค์ประกอบหนึ่งจึงหมดไป ดังนั้น กระบวนการทำงานตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการผลิต ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนหลังการผลิตจึงไม่เกิดปัญหาขึ้น ส่งผลให้ผู้ผลิตรายการมีความใส่ใจ และทุ่มเทกับงานอย่างจริงจังเพื่อให้ผลงานออกมาดีที่สุด ซึ่งบทบาทและการทำหน้าที่ของผู้ผลิต รายการ ส่งผลดีในทางอ้อมต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง นั่นคือ ความผูกพัน และความไว้วางใจ

ความยากจนเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่รายการกำหนด และเป็นประเภทหนึ่งของเด็กด้อยโอกาสตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ จากผลการวิจัย เกี่ยวกับแนวคิดเด็กด้อยโอกาสก่อนได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.9 และ ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ พบว่า ร้อยละ 45.45 คิดว่าตนเองเป็นเด็ก ด้อยโอกาส ซึ่งมีเกณฑ์เฉลี่ยในระดับคะแนนสูง ทั้งนี้เหตุผลของความคิดเกี่ยวกับการเป็น เด็กด้อยโอกาสที่มีต่อตนเองมีสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อม ดังนี้

1. ความยากจน
2. การด้อยโอกาสทางการศึกษา
3. ปัญหาภายในครอบครัว เช่น ครอบครัวไม่อบอุ่น ถูกทอดทิ้ง

ขณะที่แนวคิดเด็กด้อยโอกาสที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในมุมมองของผู้ผลิต รายการเป็นมุมมองจากปัจจัยภายนอก คือ มองตามสภาพที่พบเห็นและรู้สึก ซึ่งเยาวชนคนเก่ง หัวใจแกร่งอาจมีมุมมองต่อตนเองแตกต่างกัน โดย ศิริวรรณ อินแฮม³ ให้สัมภาษณ์ว่า “เด็กด้อยโอกาส คือ เขาอยากเรียนแต่เขาไม่มีโอกาสได้เรียน อาจเป็นปัจจัยทางการเงิน ทางบ้าน” สุชาวดี ศรีสังข์งาม⁴ ให้สัมภาษณ์ว่า “ลูกไม่มีพ่อแม่ไม่มีแม่ก็อย่างนี้แหละ” คำนี้หนูได้ยินบ่อยๆ เข้า มันรู้สึกว่าเป็นปมด้อยยังก็ไ้ไม่รู้ อยู่โรงเรียนเพื่อนก็พูด ไปที่ไหนมันขาดความอบอุ่น เวลาเห็นพ่อแม่ เขาคู้มลูกน้ำตามันจะไหล” และอาผ่า เบเหมียญ⁵ ให้สัมภาษณ์ว่า “เพราะฐานะทางครอบครัวไม่

³สัมภาษณ์ ศิริวรรณ อินแฮม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

⁴สัมภาษณ์ สุชาวดี ศรีสังข์งาม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2548, 26 ตุลาคม 2550.

⁵สัมภาษณ์ อาผ่า เบเหมียญ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 2 ตุลาคม 2550.

ค่อยดี แถมมีน้องพิการ พุดไม่ได้ เด็กด้อยโอกาสในความหมายผม คืออะไรก็ไม่พร้อม ใจเราอยากเรียนทางพ่อแม่ก็ไม่มีเงินส่งเรียน สิทธิของตัวเองไม่เท่ากับคนอื่น เพราะผมเป็นชาวเขาไม่มีบัตรประชาชน” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการสำรวจอัตราร้อยละของเด็กและเยาวชนในระดับการศึกษาต่างๆ ที่รายงานว่าไม่เรียนต่อ (ตารางที่ 2.1) พบว่า จำนวนเด็กและเยาวชนที่รายงานว่าไม่เรียนต่อ เนื่องจากการไม่มีทุนทรัพย์เรียน หรือต้องหาเลี้ยงตนเองหรือครอบครัวเป็นเหตุผลสำคัญ คิดเป็นร้อยละ 88.6 ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ

นอกจากนี้ยังพบข้อมูลยืนยันผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งหากไม่ได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งว่า ความเป็นอยู่ลำบากกว่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 67.9 อาจต้องหยุดเรียน คิดเป็นร้อยละ 66.0 ขาดกำลังใจและแรงผลักดัน คิดเป็นร้อยละ 56.6 และคิดว่าตนเองเป็นเด็กด้อยโอกาส คิดเป็นร้อยละ 35.8 จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทุกเหตุผลล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ดังนั้น รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” จึงเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาการเป็นเด็กด้อยโอกาส สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของชลิตา บัณฑวงศ์⁶ ที่ว่า “การพูดถึงความยากจนและการเข้ามามีบทบาทต่อปัญหาความยากจน/คนจนของรายการโทรทัศน์ของสื่อมวลชนเกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในสังคมที่สื่อมวลชนกลายมาเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ และมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่างๆ โดยนำเสนอให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริง โดยยืนยันความน่าเชื่อถือและความเป็นจริงด้วยอำนาจของสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่เป็น‘สื่อกลาง’”

จากการให้ความหมายของคำว่า “เด็กด้อยโอกาส” (Disadvantaged Children) โดยกมลินทร์ พินิจภูวดล⁷ หมายถึง กลุ่มเด็กที่ประสบกับปัญหาต่างๆ หรือตกอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม หรืออยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กโดยทั่วไป และต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นกรณีพิเศษเพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องกับวัยและบรรลุถึงศักยภาพสูงสุด จากความหมายดังกล่าวสังเกตได้ว่า เด็กกลุ่มนี้ “ลดอำนาจ” บางอย่างในตัวเองลง

⁶ชลิตา บัณฑวงศ์, “การพูดถึง “ความยากจน” ในรายการโทรทัศน์ : ศึกษากรูมรายการโทรทัศน์ที่ว่าด้วยเรื่องราวชีวิตคนจน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.บทคัดย่อ.

⁷กมลินทร์ พินิจภูวดล, รายการผลการศึกษาวิจัย “แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส” (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541), น.55-57. (อัดสำเนา)

เพราะสถานภาพที่คิดว่าด้อยกว่าเด็กทั่วไป แต่ข้อดีและจุดเด่นของเด็กด้อยโอกาสที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง คือ การมีศักยภาพในการดิ้นรนและต่อสู้ชีวิต ความเป็นเด็กกตัญญู สู้ชีวิต และรักการเรียนรู้ โดยรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เป็นพื้นที่สาธารณะที่ให้อำนาจในการแสดงออกทางความคิดเห็น และความรู้สึกของเด็กด้อยโอกาส ซึ่งการให้อำนาจนี้ Michel Foucault⁸ เสนอว่า อำนาจไม่เพียงแต่เก็บกดเท่านั้น หากแต่อำนาจยังสร้าง (create) อีกด้วย และสิ่งสำคัญที่อำนาจสร้างขึ้นมาก็คือ “ความจริง” หน้าที่สำคัญของอำนาจจึงเป็นการสร้างความจริง (Truth Production) แต่อำนาจที่มีอยู่เพียงน้อยนิดของเด็กด้อยโอกาสในสังคมที่แทบไม่มีบทบาท และไม่สามารถสื่อสารไปสู่คนส่วนมากในสังคมได้ ดังนั้น การได้รับโอกาสในการใช้อำนาจผ่านสถาบันสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เป็นการใช้อำนาจในระดับการปรากฏตัวในเนื้อหาสารคดี นั่นคือการได้ออกรายการ การแสดงออกทางความคิดเห็น ความรู้สึก และความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต รายการจึงเปรียบเสมือนเวทีหรือพื้นที่สาธารณะของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยทีมงานผู้ผลิตรายการจะเป็นผู้ผสานอำนาจเหล่านี้ผ่านการวางแผนเพื่อนำเสนอทางความคิดผ่านกระบวนการผลิตรายการ ขณะที่โครงการสานรักและบริษัท ปาใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด จะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในการกำหนดนโยบายหรือระดับการวางแผนแนวคิดรายการ และจากระดับของการใช้อำนาจทั้ง 3 กลุ่ม ถือเป็นการเปิดกระแสการผลิตรายการสารคดีชีวิต โดยนำเสนอภาพความเป็นจริงของเด็กด้อยโอกาสในสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยสุริยนต์ จงลีพันธ์⁹ ให้สัมภาษณ์ว่า

...เหมือนเป็นการเปิดกระแสด้านนี้ขึ้นมาอีก แต่รายการนี้ไม่ใช่ความนำเสนอ สงสาร แต่เป็นการสู้ชีวิตให้เห็นความดีของคน สิ่งที่เราพยายามทำอยู่ คือ การชีวิตถึงความอบอุ่นในครอบครัว ถ้าให้รู้สึกว่ารอบคอบรักกัน เอื้อเฟื้อเอ็นดูกัน ก็จะทำให้สังคมโดยรวมอยู่รอด แต่ก็มีคำถามหลายๆ อย่างว่าเด็กจะดีได้ยังไง บ้าง รัฐบาลก็ทำไป ส่วนเราพยายามชี้ให้เห็นว่าเด็กคนหนึ่งเติบโตมาได้ เป็นคนดีเขายังไง ใครเป็นคนสอน และอบรมเขา...

⁸ Jana Sawicki, *Disciplining Foucault: feminism, power and the body* (New York: Routledge, 1991), p.97.

⁹ สัมภาษณ์ สุริยนต์ จงลีพันธ์, ผู้ควบคุมการผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” บริษัท ปาใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้น หากเปรียบกับข้อเสนอของ Foucault “อำนาจ” ในที่นี้ หมายถึง กลุ่มเด็กที่มีศักยภาพในการดิ้นรนต่อสู้ชีวิตซึ่งเปรียบได้กับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

การศึกษาการสร้างพื้นที่สาธารณะของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” โดยใช้เกณฑ์ในการวัดการสื่อสาร (Communication Action) 3 ระดับ ดังนี้

1. การสื่อสารเพื่อให้ข้อมูล (Cognitive) เป็นการสื่อสารเพื่อบอกข่าวสารให้เกิดความเข้าใจ บอกเรื่องราวและความเป็นจริงที่ขึ้นในชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง เป็นพื้นที่เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารในระดับพื้นฐาน

2. การสื่อสารเพื่อแสดงความรู้สึก (Expressive) รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” สามารถสะท้อนภาพความรู้สึกที่เป็นจริงของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ผ่านจอโทรทัศน์รูปแบบสารคดี ด้วยการสัมภาษณ์ บทสารคดี รวมถึงเทคนิคและรูปแบบการผลิตรายการทั้งหมด ทำให้ผู้ชมรายการรู้สึกคล้อยตาม เห็นอกเห็นใจ เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นเสมือนได้ร่วมสัมผัส และแบกรับความรู้สึกร่วมกัน

3. การสื่อสารเพื่อปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน (Interaction) รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีความพยายามให้รายการเป็นเวทีสาธารณะเพื่อให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกที่เป็นจริงของตนเอง อีกทั้งยังสามารถสร้างพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรมได้ เพราะภายหลังการนำเสนอผู้ชมรายการมีความประสงค์ที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีโอกาสได้เดินตามความฝันของตนเอง และผลจากการเป็นตัวแทนสื่อส่งผลในระยะยาวให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนาตนเองใน 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคม

ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า เยาวชนกลุ่มนี้ไม่มีความคุ้นเคยกับสื่อ การที่มีกล้องโทรทัศน์ไปถ่ายทำเรื่องราวชีวิตจึงเหมือนเป็นสิ่งแปลกปลอมของพวกเขา แต่ระยะเวลาในการร่วมงานและความเป็นกันเองของทีมงานสามารถลดทอนความรู้สึกดังกล่าว และปรับเป็นความเข้าใจกับโอกาสที่ตนเองได้รับมากขึ้น ดังนั้น ทุกคนจึงมีความภาคภูมิใจและรู้สึกดีที่ได้รับโอกาสในการใช้พื้นที่สาธารณะผ่านกล้องโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยจรรจิรา บัวจันทร์¹⁰ ให้สัมภาษณ์ว่า “รู้สึกแปลกที่มีกล้องมาถ่ายเรา พี่เป็นกันเองไม่ได้จู้จิกหรือสร้างบทให้พูด แต่พี่บอกให้เราพูดตามที่ตัวเองรู้สึก ตัวเองเป็น พี่ก็ถามและคุยไปเรื่อยๆ คือมันเป็นธรรมชาติมากเลย เราก็เลยไม่ต้องคิดอะไรมากเพื่อจะตอบให้มันออกมาดูดี และอยากเล่า

¹⁰ สัมภาษณ์ จรรจิรา บัวจันทร์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

เพราะว่าเรามีความคิดอะไรดีๆ เราก็ควรจะได้ส่งต่อให้คนอื่นได้รู้แล้วคนอื่นก็ได้มองเราว่า มีคนที่ลำบากกว่าเขานะ มีคนที่ไม่สบาย หรือต้องต่อสู้ดิ้นรนกับชีวิต เขาจะได้มองโลกในแง่ดีมากขึ้น เหมือนกันคนที่หมดหวังแล้วมาเจอคนที่ยิ่งกว่าเรา เขาจะได้รู้สึกดีขึ้น” ศิริวรรณ อินแฮม¹¹ ให้สัมภาษณ์ว่า “การออกอากาศมันก็ดี มันเป็นแบบอย่างแก่รุ่นน้อง และบุคคลรอบข้างเรา อีกอย่างคือเป็นแรงผลักดันให้คนท้อแท้ ว่ามีคนท้อแท้กว่าเขา ทำให้คนรอบข้างหรือคนที่ด้อยกว่าเรามีโอกาสขึ้นมาต่อสู้ มีกำลังใจดีกว่าเดิม” และวิจิต ขวัญใจ¹² ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมคิดว่าเวลาไปถ่ายทำออกอากาศ ทำให้เราเป็นตัวอย่างให้กับน้องๆ ทางบ้านว่าช่วยเหลือพ่อแม่ เป็นอุทาหรณ์ว่าทุกคนที่มีอะไรเพียบพร้อมจะสู้หรือไม่สู้อยู่ที่ตัวเขาเอง” จากการทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะ ส่งผลทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดแรงผลักดันในตัวเอง และถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการผลักดันให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนา

จากสภาพสังคมชนบทของไทยในปัจจุบันที่แปรเปลี่ยนรูปแบบ และลักษณะการดำเนินชีวิต ผู้คนเอาตัวรอดจากสภาพเศรษฐกิจที่กดดันด้วยการออกไปหางานทำในสังคมเมือง โดยเฉพาะสภาพครอบครัวของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งส่วนใหญ่ในสังคมชนบท (มากกว่าร้อยละ 50) ประสบปัญหาครอบครัวแตกแยก หรือไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ประกอบกับสภาพความยากจนที่บีบรัดให้ต้องเอาตัวรอดทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกิดช่องว่างกันมากขึ้น เหตุผลเหล่านี้ทำให้ผู้คนในสังคมชนบทไม่ผูกพันแน่นแฟ้นด้วยสายใยทางสังคมเช่นในอดีต สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาที่เคยเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีอิทธิพลต่อปัจเจกหรือคนในชุมชนมีน้อยลง อาทิ หน้าที่ในการสั่งสอนจริยธรรม คุณธรรมแทนสถาบันศาสนา หน้าที่อบรมบ่มเพาะสมาชิกใหม่แทนสถาบันครอบครัว ช่องว่างเหล่านี้สถาบันสื่อมวลชนได้สร้างกลไกทางสังคมขึ้นมาเป็นศูนย์กลางของปัจเจกบุคคล สถาบัน และสังคม โดยสื่อมวลชนมีหน้าที่หลายประการ เช่น ถ่ายทอดข่าวสาร ให้ความรู้ ความบันเทิง หน้าที่ทั้งหลายเหล่านี้คือการเข้าไปช่วงชิงทดแทนการทำหน้าที่เก่าๆ ของสถาบันทางวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่เดิม ดังนั้น รายการ “สานรักคนเก่งหัวใจแกร่ง” จึงได้กลายเป็นเวทีสำคัญ และมีบทบาทมากขึ้นสำหรับสังคมปัจจุบัน ซึ่งไม่ต่างจากที่สถาบันศาสนาเคยทำหน้าที่เช่นนี้มา

¹¹สัมภาษณ์ ศิริวรรณ อินแฮม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

¹²สัมภาษณ์ วิจิต ขวัญใจ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 22 กันยายน 2550.

แนวคิดในการผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” สามารถตอบโจทย์ในการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสทางสังคม เพราะเป็นรายการสารคดีชีวิตที่มุ่งเน้นเด็กและเยาวชนที่มีฐานะครอบครัวยากจน มีความกตัญญู ผู้ชีวิต และรักการเรียนหนังสือ โดยยึดหลักของความจริงในชีวิตที่เกิดขึ้น อาศัยเทคนิคในการถ่ายทำ บทสัมภาษณ์ ดนตรี และเสียงประกอบที่กลมกลืนสร้างความหมายที่สมบูรณ์ในเชิงของภาพชีวิตให้ปรากฏทางโทรทัศน์ สอดคล้องกับการให้ความหมายสารคดีโทรทัศน์ ของ Joseph T. Browne¹³ ที่ว่าสารคดีโทรทัศน์ คือ รายการประเภทหนึ่งซึ่งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยละเอียดตั้งแต่ต้นจนจบโดยยึดหลักของความเป็นจริง ในขณะเดียวกันก็อาศัยเทคนิคต่างๆ หลายรูปแบบมาผสมผสานกัน เพื่อให้เกิดจินตนาการที่ดี นอกจากนี้รายการสามารถสร้างคุณค่าด้านจริยธรรมในการบริการสาธารณะชนด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของสาธารณชนให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญของรายการสารคดีโทรทัศน์

ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนในทัศนะของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจเด่นชัดที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 โดยจรรจิวา บัวจันทร์¹⁴ มองว่า “กำลังใจมันรู้สึกได้จากข้างใน มันเหมือนมาเติมพลังให้เรามีแรงมากขึ้น” และสุชาวดี ศรีสังข์งาม¹⁵ ให้สัมภาษณ์ว่า “กำลังใจที่เราได้คือ ตัวซึกงูให้เราคิดที่จะทำ คิดที่จะเดิน คิดที่จะสู้”

จากผลการศึกษาข้างต้น พบว่า รายการ “สานรักคนเก่งหัวใจแกร่ง” มีบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจเด่นชัดที่สุดนั้นมีนัยสำคัญ เนื่องจากสังคมสมัยใหม่พรากแรงบันดาลใจของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งออกไปด้วยเหตุผลต่างๆ ซึ่งอะดอร์โน ได้วิเคราะห์ลักษณะของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมมวลชน (mass society) ว่าพวกเขาได้ถูกตัดขาดออกจากสายสัมพันธ์ทางสังคม (social bond) ที่เคยผูกพัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันชุมชนเพื่อนบ้าน ผู้คน

¹³ Joseph T. Browne อ้างถึงใน อรรถัย รุจิราธร, “พัฒนาของรายการสารคดีโทรทัศน์ไทย จากปีพ.ศ.2530 ถึง 2541,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น.11.

¹⁴ สัมภาษณ์ จรรจิวา บัวจันทร์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

¹⁵ สัมภาษณ์ สุชาวดี ศรีสังข์งาม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2548, 26 ตุลาคม 2550.

สมัยใหม่จึงมีลักษณะเป็น “ปัจเจกชนที่ล่องลอยอย่างไร้ราก” (atomized individual) ซึ่งปัจเจกชนที่ล่องลอยอย่างไร้รากนี้จะมีลักษณะของการขาดความมั่นใจ (insecure) เนื่องจากไม่มีสถาบันที่เกาะเกี่ยว จึงมีลักษณะสมยอมคล้อยตามผู้อื่นได้ง่าย (conformist) ดังนั้น รายการจึงได้เข้ามามีบทบาทต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในการเติมเต็มทางความรู้สึก และสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความมั่นใจในตนเอง นอกจากนี้การทำหน้าที่ของทีมงานผู้ผลิตรายการยังมีบทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในด้านอื่นๆ สามารถเปรียบเทียบเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 6.1

เปรียบเทียบบทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศตามแนวคิดของวิลเบอร์ แชรรมม์
จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณกลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์	ผลการวิจัยจากแบบสอบถาม
1. สร้างแรงบันดาลใจ	1. สร้างแรงบันดาลใจ
2. กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกนึกคิดในการสร้าง ความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น	2. กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกนึกคิดในการสร้าง ความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น
3. สร้างสถานภาพให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง	3. สร้างสถานภาพให้เยาวชนคนเก่ง หัวใจแกร่ง
4. สร้างความสนใจของคนสู่ประเด็นที่น่าสนใจ และทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป	4. ก่อให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่รู้จัก ของคนทั่วไป
5. ส่งเสริมการศึกษา	5. เป็นผู้สร้างบรรยากาศของการพัฒนา ให้เกิดขึ้น
6. สร้างทัศนคติที่ดี	6. เปิดมุมมองและโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น
7. ส่งเสริมการตัดสินใจโดยผ่านข่าวสารไปทาง สื่อ	

จากผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” พบว่า ความเป็นวิชาชีพนิยมของผู้ผลิตรายการ สะท้อนบทบาทและการทำหน้าที่ที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเพิ่มเติมจากหน้าที่หลักตามตารางที่ 5.1 ดังนี้

- เนื้อหาสารคดีที่น่าสนใจมีความถูกต้อง
- ทีมงานผู้ผลิตรายการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง และครอบครัว
- การถ่ายทำรายการมีความยืดหยุ่น เป็นกันเอง

- ทีมงานผู้ผลิตรายการมีการติดตามข้อมูล และให้ความช่วยเหลือเรื่องต่างๆ ภายหลังการออกอากาศ
- ทีมงานผู้ผลิตรายการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากรณีที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งประสบปัญหา หรือขอคำปรึกษา

บทบาทในการสร้างสถานภาพให้แก่บุคคล (The mass media can confer status) เป็นบทบาทด้านการพัฒนาที่ตรงกับแนวคิดของวิลเบอร์ แชรมม¹⁶ ที่ว่า วิธีนำเสนอเรื่องที่น่าสนใจของบุคคล คือทำให้บุคคลนั้นเป็นที่รู้จัก ถือเป็นการสร้างสถานภาพของบุคคลได้ สำหรับกรณีนี้ ผลที่ตามมาสะท้อนออกมาใน 2 ด้าน ได้แก่ ผลในทางลบ และผลในทางบวก จากผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้รับผลกระทบจากการสร้างสถานภาพโดยการถูกคาดหวังของบุคคลรอบตัว ทำให้รู้สึกอึดอัดเหมือนถูกเพ่งเล็งจากคนรอบตัว เช่น พ่อแม่ ญาติ ครูอาจารย์ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพของ อาผ่า เบเหมีย¹⁷ ให้สัมภาษณ์ว่า “คิดว่าพ่อแม่ พี่น้องที่บ้านและครู เขาอาจคาดหวังเรามากเกินไป บางทีก็กลัวทำไม่ได้” และวิโรจน์ เหลืองอ่อน¹⁸ ให้สัมภาษณ์ว่า “อาจารย์กับพ่อแม่คาดหวังไว้แล้วว่าเราสามารถที่จะไปได้ ช่วยเหลือตัวเองได้ เราได้มาออกรายการตรงนี้แล้ว” และจากผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ พบว่าการเปลี่ยนแปลงในแง่ลบที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้รับจากรายการ แยกออกเป็นปัจจัยต่างๆ ดังนี้ กังวลกับการถูกคาดหวังจากคนรอบตัว คิดเป็นร้อยละ 75.0 วนวายเรื่องการใช้เงินมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 21.3 รู้สึกอึดอัด 13.8 และความเป็นส่วนตัวหายไป คิดเป็นร้อยละ 12.5 จากผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวมีนัยสำคัญ คือ ความกังวลจากการถูกคาดหวังเป็นผลสืบเนื่องจากการได้รับสถานภาพจากรายการเป็นผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่เหนือการควบคุมของทีมงานผู้ผลิตรายการหรือเกิดขึ้นโดยที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่ได้ตั้งใจ ในทางกลับกันการถูกคาดหวังสามารถปรับเปลี่ยนเป็นความเข้าใจเมื่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเริ่มเปิดรับความหวังดีจากคนรอบตัว โดยไม่นำปัญหามากดดันตัวเอง นอกจากนี้ปัญหาเรื่องความวนวายเรื่องการใช้เงิน

¹⁶Wilbur Schramm, Mass Media and National Development (Stanford California: Stanford University Press, 1964), p.132.

¹⁷สัมภาษณ์ อาผ่า เบเหมีย, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 2 ตุลาคม 2550.

¹⁸สัมภาษณ์ วิโรจน์ เหลืองอ่อน, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2548, 22 ตุลาคม 2550.

รู้สึกอึดอัด และความเป็นส่วนตัวหายไป ทั้ง 3 ปัจจัย เป็นความเปลี่ยนแปลงชั่วคราวที่ขึ้นจากการที่รายการหยิบยื่นโอกาสด้วยการมอบทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

ผลทางบวกจากบทบาทการสร้างสถานภาพ คือ รายการสร้างโอกาสให้แก่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในทางสังคม เนื่องจากได้เป็นที่รู้จักของคนในวงกว้างมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับในคุณสมบัติของการเป็นคนซื่อสัตย์และขยันทำงาน ศิริวรรณ อินแฮม¹⁹ ให้สัมภาษณ์ยืนยันว่า “รายการมีส่วนทำให้ได้เข้าเรียนพยาบาล เพราะรู้ว่าหนูเป็นเด็กคนเก่งหัวใจแกร่ง เขาต้องการแค่หลักฐานยืนยัน หนูก็เอาวีซีดีและเกียรติบัตรให้เขาดู อาจารย์ยังช่วยหาทุนเสริมอื่นๆ และฝากงานทำให้ด้วย” และอรุณ พิชัยรักษ์²⁰ ให้สัมภาษณ์ว่า “งานการดีขึ้นสมัครงานง่าย ถ้าผมบอกว่าผมออกรายการเขารับผมเลย เหมือนเป็นการยืนยันว่าเราทำงานได้จริง”

นอกจากรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” จะมีบทบาทต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในทางตรง ทีมงานผู้ผลิตรายการมีบทบาทสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในทางอ้อม นั่นคือ การเป็นที่ปรึกษา หรือเป็นบุคคลที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งนึกถึงเมื่อพบเจอกับปัญหาต่างๆ ในชีวิต จากผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับความสำคัญของบุคคลที่เป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า ทีมงานรายการมีความสำคัญมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.4 รองลงมาคือ พ่อแม่ คิดเป็นร้อยละ 67.9 และอันดับ 3 คือ ครู/อาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 67.0 และจากผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า บุคคลในครอบครัวมีความสำคัญและเป็นกำลังใจที่ดีที่สุด รองลงมาคือ ทีมงานรายการและครูอาจารย์มีความสำคัญรองลงมาในระดับที่ใกล้เคียงกัน จากผลการวิจัยทั้ง 2 ส่วนข้างต้น สรุปได้ว่าครอบครัวเป็นตัวแปรหลัก ขณะที่ทีมงานรายการเป็นตัวแปรแทรก เนื่องจากสภาพการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีความผูกพันกับคนในครอบครัว ขณะที่ทีมงานรายการเป็นบุคคลจากภายนอกที่เข้ามามีบทบาทในด้านความรู้สึกที่เข้ามาเติมเต็มทางความคิด และกำลังใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งความรู้สึกผูกพันดังกล่าวเกิดจากกระบวนการทำงานตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการถ่ายทำ ช่วงถ่ายทำสารคดี และการติดตามความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีความรู้สึกที่ดี และกล้าปรึกษาปัญหาของตัวเองกับทีมงานรายการ และ

¹⁹สัมภาษณ์ ศิริวรรณ อินแฮม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

²⁰สัมภาษณ์ อรุณ พิชัยรักษ์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 26 กันยายน 2550.

ในทางกลับกันความผูกพันดังกล่าวสร้างความรู้สึกที่ดี และสร้างความภาคภูมิใจแก่ทีมงานผู้ผลิตรายการเช่นกัน ซึ่งผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกี่ยวกับบทบาทและการทำหน้าที่ของผู้ผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” พบว่า ส่วนใหญ่มีความผูกพันกับทีมงานผู้ผลิตรายการสานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง และได้รับกำลังใจจากการถูกเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์จากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งโดยศิริวรรณ อินแหยม²¹ ที่ว่า“พี่ไม่ใช่คนที่ไปถ่ายทำเท่านั้นแล้วจบไป แต่พวกพี่เป็นเหมือนครอบครัวเราที่คอยให้คำปรึกษา ถ้ามีอะไรพี่เขาก็ยังสามารถเป็นกำลังใจให้เรา” และพัทยา สุวรรณสันทัด²² ให้สัมภาษณ์ว่า “ก่อนหน้านี้ผมเป็นคนที่ขาดกำลังใจ ขาดครอบครัวมาตั้งแต่เด็ก พ่อแม่หย่าร้างกัน ชีวิตครอบครัวไม่สมบูรณ์ ตอนนี้มีแรงบันดาลใจที่จะเติบโตตัวเองให้ดีขึ้น” นอกจากนี้ คุณนิตยา จินดาภาคย์²³ แสดงทัศนะในฐานะทีมงานผู้ผลิตรายการว่า

...ตอนแรกเราวางตัวเหมือนคนทำงาน แต่ทุกวันนี้มองเปลี่ยนเป็นว่าเด็กๆ เป็นเหมือนพี่น้องหรือครอบครัว ไม่ได้มีเส้นว่านี้คือ หน้าที่ หรือนี้คือเรื่องส่วนตัว รู้สึกว่าเป็นชีวิตประจำวันอย่างหนึ่ง บางทีเราว่างเรานึกถึงพวกเขา เราก็อาจจะเขียนไปรษณียบัตรไปหา หรือติดต่อหาเขา เขาอาจจะรู้สึกได้ว่าเราใส่ใจ เพราะตอนลงไปทำงานเราไม่ได้ถ่ายเสร็จแล้วก็ไป แต่เราจะคุยเล่น และสนุกอยู่กับเขา ด้วยความคิดอย่างนี้จะเกิดขึ้นมันต้องใช้เวลา 2-3 ปีหลังจากมาทำรายการ...

อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่ที่สื่อมวลชนของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ถือได้ว่าเป็นการทำหน้าที่สื่อมวลชนที่มากกว่าการให้ข่าวสาร (To inform) การให้การศึกษา (To educate) การโน้มน้าวใจ (To persuade) และการให้ความบันเทิงและนันทนาการ (To entertain) แต่เป็นบทบาทด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามแนวคิดของวิลเบอร์ แชมมส์ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่สื่อมวลชนด้านสวัสดิการสังคมร่วมด้วย ซึ่งบทบาทเหล่านี้มีความสำคัญอย่างมากในการผลักดันให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดย

²¹สัมภาษณ์ ศิริวรรณ อินแหยม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549,

22 กันยายน 2550.

²²สัมภาษณ์ พัทยา สุวรรณสันทัด, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545,

5 กันยายน 2550.

²³สัมภาษณ์ นิตยา จินดาภาคย์, หัวหน้ารายการสานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง บริษัทป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

คุณสุริยนต์ จงลีพันธ์²⁴ ให้สัมภาษณ์ว่า “เป็นการทำหน้าที่เกินสื่อมวลชน เป็นสื่อมวลชนที่ทำงานทางด้านสังคมสงเคราะห์เสริมมาอีก” นอกจากนี้ คุณยุพา เพ็ชรฤทธิ์²⁵ มีความเห็นในแนวเดียวกันว่า “เราทำหน้าที่เกินสื่อมวลชน เราทำหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ เราไม่สามารถจะตอบได้ว่าเรามีความรับผิดชอบต่อสังคมเหนือกว่าคนอื่นได้ ข้อดีของป่าใหญ่ คือ ถ้าหัวหน้าองค์กรจิตใจไปในด้านนี้ มันก็จะง่ายขึ้นสำหรับคนอื่นที่จะเดินตาม ที่ผ่านมาก็ช่วยโดยที่เราไม่รู้ว่าอะไรเราก็ช่วยหมดทุกอย่าง กระทั่งรู้สึกว่างานเราเยอะ และมีภาระหน้าที่อย่างอื่น ดังนั้นเราต้องกำหนดขอบเขตตัวเอง โดยจะพิจารณาไปตามกรณี”

กรณีของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการ หรือกรณีล้มเหลว จากผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการ หรือถูกตัดสิทธิ์การรับทุน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการด้วยเหตุผลด้านสุขภาพ และข้อจำกัดทางการเงิน นอกจากนี้คุณสุริยนต์ จงลีพันธ์²⁶ แสดงทัศนะต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการว่า

...จริงๆ มันเป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ แต่เราคาดหวังว่าเขาน่าจะรักษาคุณภาพของเขาต่อไป แต่เรื่องเหล่านี้ เรื่องของคนเพียงแค่คุณทำดีช่วงหนึ่ง ยิ่งใหญ่ในช่วงหนึ่งก็ถือว่าดีกว่าไม่มีอะไรเลยในชีวิต ซึ่งก็มี 2 ด้าน คือ เด็กที่ได้รับทุนแล้วอาจเครียดกดดันว่าตัวเองต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือเด็กพยายามจะเป็นคนดี เรายกให้มาเป็นตัวอย่าง ฉะนั้น เราต้องรักษาคุณภาพของเราต่อไป ซึ่งเขาจะไปทางไหนมันก็มีแนวโน้มจะไปได้ทั้ง 2 อย่าง

จากผลการวิจัยกรณีของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการข้างต้นแสดงว่าสื่อมวลชนไม่ได้เป็นตัวแปรเดียวที่ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งตัดสินใจออกจากโครงการ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆ แต่เป็นเพียงแค่ตัวแปรหนึ่งเท่านั้นเพราะการตัดสินใจยุติการรับทุนการศึกษาและออกจากโครงการเกิดจากปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน เช่น ปัญหาสุขภาพ ต้องการทำงานอย่างเต็มตัว

²⁴สัมภาษณ์ สุริยนต์ จงลีพันธ์, ผู้ควบคุมการผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

²⁵สัมภาษณ์ ยุพา เพ็ชรฤทธิ์, กรรมการผู้จัดการบริษัทป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

²⁶สัมภาษณ์ สุริยนต์ จงลีพันธ์, ผู้ควบคุมการผลิตรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

กรณีของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการ ทีมงานผู้ผลิตรายการมีบทบาทหน้าที่เสริมด้านสวัสดิการสังคม คือ การเฝ้าติดตามข้อมูล ความเปลี่ยนแปลง และการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่การเรียกร้องต่างๆ จากทีมงานผู้ผลิตรายการเพื่อสนองความต้องการทางสังคมในกรณีนี้อาจไม่เห็นเด่นชัด เนื่องจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดความละเอียดใจที่ยุติการเรียนและออกจากโครงการ ซึ่งบทบาทของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการ อาจลดลงและเงียบหายไป แต่บางคนอาจมีโอกาสดับเข้าสู่โครงการอีกครั้งหากเข้าสู่ระบบการเรียนตามเกณฑ์การขอรับทุนของโครงการสานรัก ซึ่งการดูแลเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการถือเป็นการทำหน้าที่เสริมของทีมงานผู้ผลิตรายการด้านสวัสดิการสังคม

จากการอภิปรายผลข้างต้น ปัจจัยที่ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งพยายามสานโอกาสทางการศึกษาที่ได้รับจากโครงการสานรักให้ประสบความสำเร็จ และปัจจัยที่ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งยุติการเรียนหรือออกจากโครงการ สามารถเปรียบเทียบเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 6.2

เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอยู่ในโครงการ และออกจากโครงการ

เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในโครงการ	เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกโครงการ
1. สภาพครอบครัว หรือความเป็นอยู่ที่ไม่มีความกดดันทางจิตใจ และการเงิน	1. ปัญหาเรื้อรังภายในครอบครัว
2. การปรับตัว และการวางแผนการใช้เงินทุนการศึกษา	2. ไม่สามารถบริหารจัดการการใช้เงินทุนการศึกษาได้ หรือมีข้อจำกัดด้านการเงินในครอบครัว เช่น ลูกมาก หรือมีภาระหนี้สิน
3. ความภาคภูมิใจในการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง	3. ความภาคภูมิใจและความกดดันในการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง
4. ความสนิทสนม คั่นเคยกับทีมงานผู้ผลิตรายการ	4. ข้อจำกัดหรืออุปสรรคส่วนตัว
5. ความกล้าในการขอคำปรึกษาปัญหาต่างๆ จากทีมงานผู้ผลิตรายการ	5. การขาดกำลังใจ

จากตารางที่ 6.2 พบว่า ปัญหาภายในครอบครัว ความกดดันในการดำเนินชีวิต และสภาพจิตใจที่มีความไขว้เขว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งออกจากโครงการ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ออกจากโครงการ จำนวน 10 คน (คิดเป็นร้อยละ 9.4) มีสาเหตุมาจากปัญหาครอบครัวมากที่สุด รองลงมา คือ ข้อจำกัดด้านทุนการศึกษา ปัญหาส่วนตัว และแต่งงานมีครอบครัวในวัยเรียน ตามลำดับ ซึ่งปัญหาครอบครัว ปัญหาส่วนตัว และการแต่งงานในวัยเรียนเป็นปัจจัยไม่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการทำหน้าที่สื่อมวลชน และเป็นปัญหาที่นอกเหนือการควบคุม ขณะที่ปัญหาด้านข้อจำกัดด้านทุนการศึกษาเกิดจากบทบาทการทำหน้าที่ของทีมงานผู้ผลิตรายการที่ไม่สมบูรณ์ คือ ทีมงานผู้ผลิตรายการกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดช่องว่างระหว่างกัน เช่น การไม่กล้าขอคำปรึกษา การขาดการติดต่อ ความเกรงใจ และความภาคภูมิใจในการเป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งลดลง

สำหรับบทบาทการทำหน้าที่สื่อมวลชนต่อผู้ชมรายการหรือผู้ให้ความช่วยเหลือ เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า เนื้อหาสาระคดี รูปแบบการนำเสนอ และความน่าเชื่อถือขององค์กรผู้ผลิตรายการมีบทบาทต่อผู้ชมรายการหรือผู้ให้ความช่วยเหลือในการตัดสินใจ ให้ความช่วยเหลือแก่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคุณนิมิตร กิตติบริรักษ์²⁷ ให้สัมภาษณ์ว่า

...คุณยุพาเป็นคนมีชื่อเสียง เป็นคนที่วืออยู่แล้ว เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รายการ น่าเชื่อถือ คือความเป็นทีวี ผู้ดำเนินรายการสำคัญเพราะเป็นที่รู้จักของสังคม และรูปแบบสารคดีมันเป็นความเชื่อมั่น มีตัวจริงของคนที่มีปัญหาเช่นนั้น คือให้เห็น สภาพของการทำงาน ความเป็นอยู่ของเด็กกว่าเป็นยังไง ค่อนข้างละเอียด พอสมควร ทำให้คนดูรู้เลยว่าเกิดอะไรจากสารคดี...

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการทำหน้าที่สื่อมวลชน และความเป็นวิชาชีพผู้ผลิตรายการมีบทบาทต่อผู้ชมรายการ และจากบทบาทดังกล่าวส่งผลต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งในทางอ้อม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการเข้าถึง และความต่อเนื่องในการช่วยเหลือระหว่างผู้ชมรายการหรือผู้ให้ความช่วยเหลือกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

จากการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของรายการ “สานรักคนเก่งหัวใจแกร่ง” และผู้สนับสนุนรายการสะท้อนแนวคิด และการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีความพิเศษกว่าบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนโดยทั่วไป ทั้งนี้บทบาทหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา

²⁷ สัมภาษณ์ นิมิตร กิตติบริรักษ์, อาจารย์โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี, 31 ตุลาคม 2550.

และบทบาทหน้าที่ด้านสวัสดิการสังคมสามารถสะท้อนผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ภายใต้ตัวแปรต่างๆ ประกอบด้วย

- แนวคิด อุดมการณ์ และจุดยืนของผู้สนับสนุนรายการ และผู้ผลิตรายการ
- ความเป็นวิชาชีพของผู้ผลิตรายการสารรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง
- การวางเป้าหมาย และบทบาทการทำงานที่ชัดเจนของผู้สนับสนุนรายการและผู้ผลิตรายการ
- ระยะเวลาในการสานความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ระหว่างกันเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งกับทีมงานผู้ผลิตรายการ
- การสนับสนุนจากผู้ชมรายการ หรือกลุ่มเครือข่ายความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคม

บทบาทและการทำหน้าที่สื่อมวลชนของทีมงานผู้ผลิตรายการและผู้สนับสนุนรายการที่มีความละเอียดอ่อน และทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง สะท้อนบทบาทและผลการทำงานไปสู่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ซึ่งทีมงานผู้ผลิตรายการและผู้สนับสนุนรายการอาจไม่ได้คาดหวังถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอย่างจริงจัง เนื่องจากปัจจัยด้านสภาพครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ และสภาพจิตใจของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่มีความแตกต่างจากเด็กในวัยเดียวกัน การพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจึงเป็นผลปรากฏภายหลังจากการทำหน้าที่สื่อมวลชน ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาเป็นตัวแปรในการพิสูจน์ผลการพัฒนา 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางกาย ปัจจัยทางจิตใจ และปัจจัยทางสังคม

จากความคิด “เด็กด้อยโอกาส” ของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ส่วนใหญ่มองว่าตนเองด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนั้น การสนับสนุนเงินทุนการศึกษาจึงเป็นปัจจัยเริ่มต้นในการตอบสนองทางโอกาสทางการศึกษา และยุติแนวคิดในการเป็นเด็กด้อยโอกาสของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ทีมงานผู้ผลิตรายการยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นแรงกระตุ้นให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self-esteem) ซึ่งการเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเอง ทำให้คนเรามีความเป็นตัวของตัวเองสูง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น มีความมานะพยายามในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ทำให้เป็นคนที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นในด้านดี สอดคล้องกับการ

ให้สัมภาษณ์ของจรรจิดา บัวจันทร์²⁸ ที่ว่า “คนเก่งหัวใจแกร่งต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย ถ้าได้ออกอากาศไป ถ่ายทำไปได้ทุน ถ้าเราหลงระเห็จเอาไปใช้ไม่มีประโยชน์กับตัวเองมันก็จะทำให้เราตกต่ำลง กลับไปสู่จุดที่แย่กว่าเดิม หนูคิดว่าคนดีมีเยอะแต่คนดีที่มีโอกาสจะมีสักกี่คน” และพัทยา สุวรรณสันทัด²⁹ ให้สัมภาษณ์ว่า “ภูมิใจที่ครูส่งเรื่องไป ดีใจหนึ่งในร้อยที่จะมีโอกาส แต่ถ้าเราทำอะไรผิดพลาดก็เสียใจ ครูคาดหวังอยู่ในตัวเรา ไม่อยากทำอะไรที่เสียหาย”

การทำหน้าที่สื่อมวลชนอย่างตั้งใจจริง และมีความปราถนาดี ทำให้ทีมงานผู้ผลิตรายการมีความคาดหวังกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งต่อการเป็นคนดี ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทางหรือประพฤติตัวเกเรจนเป็นภาระแก่ครอบครัว สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคุณยุพา เพ็ชรฤทธิ์³⁰ ให้สัมภาษณ์ว่า “เราคาดหวังว่าเขาจะเป็นคนดีต่อไป แต่ไม่ถึงขั้นว่าจะเฝ้าดู หรือแอบดูเขาตลอดเวลาเพราะว่าคนเราก็มีช่วงที่เหนื่อย มีอารมณ์เป็นมนุษย์อยู่บ้าง แต่ทั้งนี้ก็ไม่ทำอะไรมั่วเหิน หรือว่าเกินเส้นต่างๆ และคิดว่าเขาไม่ได้จบสิ้นปัญหา ณ วันที่เราไปช่วยเขา” และคุณนิตยา จินดาภาคย์³¹ ให้สัมภาษณ์ว่า “แอบคาดหวังไว้เหมือนกัน อยากให้เขาเรียนจบปริญญาตรี ได้ทำงานมีอาชีพอย่างที่เขาค้นไว้”

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามส่วนที่ 3 และการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง สามารถอภิปรายผลการพัฒนาโดยเรียงลำดับตามผลกระทบต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางจิตใจ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางกาย ดังนี้

²⁸สัมภาษณ์ จรรจิดา บัวจันทร์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

²⁹สัมภาษณ์ พัทยา สุวรรณสันทัด, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 5 กันยายน 2550.

³⁰สัมภาษณ์ ยุพา เพ็ชรฤทธิ์, กรรมการผู้จัดการบริษัทป่าใหญ่ ศรีเอชัน จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

³¹สัมภาษณ์ นิตยา จินดาภาคย์, หัวหน้ารายการสานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง บริษัท ป่าใหญ่ ศรีเอชัน จำกัด, 23 พฤศจิกายน 2550.

1. ปัจจัยทางจิตใจ

ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านการพัฒนาทางจิตใจ พบว่าเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง มีการพัฒนาทางจิตใจชัดเจนที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.70 อยู่ในระดับมาก และผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีการพัฒนาทางจิตใจชัดเจนที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.54 ซึ่งผลการวิจัยทั้งสองแบบมีความสอดคล้องกัน

การพัฒนาทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ได้แก่ เกิดความรักต่อตนเองและครอบครัวมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 กำลังใจในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 ความอดทน ความเข้มแข็งในการใช้ชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 มีแรงบันดาลใจต่อสิ่งต่างๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.77 ความเข้าใจและการยอมรับสภาพของตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.54 และการจัดการความเครียด และความกังวลในเรื่องต่างๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.35 การพัฒนาทางจิตใจทุกข้อที่กล่าวถึงข้างต้นมีผลคะแนนอยู่ในระดับมาก สะท้อนนัยสำคัญคือ การพัฒนาทางจิตใจของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเกิดจากการเห็นคุณค่าในตัวเอง รักตัวเองและครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุด นอกจากนี้กำลังใจ ความอดทน และความเข้มแข็งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาหลังจาก การเห็นคุณค่าในตัวเอง ส่งผลให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ สามารถจัดการอารมณ์ และปรับปรุงข้อเสียของตนเองให้ดีขึ้น และจากแนวคิดเด็กด้อยโอกาส พบว่า การพัฒนาทางจิตใจถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาเด็กด้อยโอกาส สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยนายพทยา สุวรรณสันทัด³² ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมมีกำลังใจมากขึ้น กล้าคิด กล้าฝัน” สุชาวดี ศรีสังข์งาม³³ ให้สัมภาษณ์ว่า “หนูคิดว่า ถ้าขาดกำลังใจไม่ค่อยมีใครให้กำลังใจเลย มันก็ยิ่งกดดัน” และกุลธิดา รักเกื้อ³⁴ ให้สัมภาษณ์ว่า “มีคนเข้าใจเรา มีกำลังใจเหมือนเราทำอะไรแล้วล้ม หันมาดูแล้วยังมีคนให้กำลังใจ มันสำคัญนะโบว่าคน เราอยู่ไม่ได้ถ้ามันไม่มีกำลังใจ”

³²สัมภาษณ์ พทยา สุวรรณสันทัด, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 5 กันยายน 2550.

³³สัมภาษณ์ สุชาวดี ศรีสังข์งาม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2548, 26 ตุลาคม 2550.

³⁴สัมภาษณ์ กุลธิดา รักเกื้อ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 19 กันยายน 2550.

การวิเคราะห์ผลการวิจัยการพัฒนาทางจิตใจตามแนวคิดบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศของวิลเบอร์ แชมม (Wilbur Schramm) สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. สื่อมวลชนสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ในที่นี้คือรายการ “सानรัก คนเก่ง หัวใจแกร่ง” กระตุ้นความรู้สึก และสร้างคุณค่าในตัวเองให้เกิดขึ้นกับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ส่งผลให้เกิดกำลังใจ และมีแรงบันดาลใจต่อการทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตเพื่อให้อยู่ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสุชาวดี ศรีสังข์งาม³⁵ ให้สัมภาษณ์ว่า “กำลังใจที่เราได้ คือตัวชกุงให้เราคิดที่จะทำ คิดที่จะเดิน คิดที่จะสู้” พัทยา สุวรรณสันทัด³⁶ ให้สัมภาษณ์ว่า “ก่อนหน้านี้ผมเป็นคนที่ไม่ค่อยมีกำลังใจ ขาดครอบครัวมาตั้งแต่เด็ก พ่อแม่หย่าร้างกัน ชีวิตครอบครัวไม่สมบูรณ์ ตอนนี้มีแรงบันดาลใจที่จะสู้ตัวเองให้ดีขึ้น” และวิฑิต ขวัญใจ³⁷ ให้สัมภาษณ์ว่า “เป็นแรงบันดาลใจที่ดี คือว่าเวลาที่ท้อแท้ เรามาเปิดรายการยังมีคนที่แย่กว่าเรา” นอกจากนี้คุณวิไล เคียงประดู่³⁸ มองบทบาทของรายการ “सानรัก คนเก่ง หัวใจแกร่ง” ว่า “ผลสืบเนื่องทางตรง คือ เขาได้รับทุนได้กำลังใจ ได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่เขาทำดีมาตลอด มันเหมือนรางวัลชีวิตตอบแทนในสิ่งที่เขาได้ดี ทำดี ส่วนที่ 2 คือคนในสังคมรอบๆ เขาเริ่มเห็นแบบอย่างที่ดี และเอาอย่าง นั่นแปลว่า เด็กๆ คนอื่นที่เห็นเริ่มมีกำลังใจที่จะเป็นคนทำดีต่อไป”

2. สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังแน่นหรือค่อยๆ เปลี่ยนทัศนคติบางอย่างให้มั่นคงขึ้นในที่นี้คือ รายการ “सानรักคนเก่งหัวใจแกร่ง” ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเห็นคุณค่าในความรักที่มีอยู่รอบตัว แม้ว่าบางครั้งเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอาจจะรู้สึกเหมือนตนเองอยู่ในครอบครัวที่ไม่อบอุ่น หรือไม่ได้รับความรักด้วยการกระทำหรือทางคำพูดจากคนในครอบครัว แต่สามารถเข้าใจปัญหาและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวตนเองได้โดยไม่นำมาเป็นปัญหาของชีวิต และพร้อมปรับตัวยอมรับความหวังดีจากคนรอบตัว สอดคล้องกับการศึกษา

³⁵ สัมภาษณ์ สุชาวดี ศรีสังข์งาม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2548, 26 ตุลาคม 2550.

³⁶ สัมภาษณ์ พัทยา สุวรรณสันทัด, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 5 กันยายน 2550.

³⁷ สัมภาษณ์ วิฑิต ขวัญใจ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 22 กันยายน 2550.

³⁸ สัมภาษณ์ วิไล เคียงประดู่, ผู้ช่วยกรรมการผู้อำนวยการส่วนงานประชาสัมพันธ์ บริษัทแอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน), 21 สิงหาคม 2550.

วิจัยเชิงคุณภาพ โดยชาติรี เมฑู³⁹ ให้สัมภาษณ์ว่า “ครูเข้าใจเรามากขึ้น เมื่อก่อนผมมีปัญหากับครู ฝ่ายปกครองตลอด ส่วนเพื่อนๆ ก็เข้าใจเราเหมือนกัน”

3. กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความคิดเห็น ทักษะคิด และการตัดสินใจ ความเป็นอยู่ของตนเองและสังคมให้ดีขึ้น ในที่นี้คือรายการสารรัก คนเก่งหัวใจแกร่งปรับเปลี่ยนความคิดเห็น และทัศนคติต่อตนเองและครอบครัวของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งให้ดีขึ้น

นางพาง ลัมสุวรรณ⁴⁰ กล่าวว่า การพัฒนาทางจิตใจเป็นขบวนการที่สำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์ที่ควบคู่มากับการพัฒนาทางกาย ซึ่งมนุษย์แต่ละคนควรมีโอกาสได้พัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางจิตใจ คือ สิ่งแวดล้อม (Environmental factors) จากคำกล่าวนี้ รายการ “สารรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ถือเป็นสิ่งแวดล้อมตัวหนึ่งของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่เข้ามาพัฒนาทางจิตใจ ด้วยบทบาทการทำหน้าที่สื่อมวลชนของทีมงานผู้ผลิตรายการ สอดคล้องกับการกล่าวถึงสถาบันสื่อมวลชนที่ว่า สายใยทางสังคมของสถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนาในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทำให้คนในสังคมเกิดช่องว่างมากขึ้น สถาบันสื่อมวลชนจึงสร้างกลไกทางสังคมขึ้นมาเป็นศูนย์กลางของปัจเจกบุคคล สถาบัน และสังคม โดยเป็นเวทีสำคัญ หรือเป็นพื้นที่สาธารณะในการสร้างวัฒนธรรมของสังคมให้เกิดขึ้น จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม เปิดรับและนำมาปรับใช้กับตนเอง

2. ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคมเป็นผลของการพัฒนาลำดับรองลงมาจากปัจจัยทางจิตใจ โดยผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีการพัฒนาทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.47

การพัฒนาทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนโดยมีผลคะแนนอยู่ระดับสูง ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อน ครู อาจารย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.58 ความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้าน /ครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 การได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.45 และการปรับตัวกับสังคม หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 จากผลคะแนนดังกล่าวมีนัยสำคัญ คือ รายการสร้างสถานการณ์ให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้เป็นที่รู้จักและ

³⁹สัมภาษณ์ ชาติรี เมฑู, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 19 สิงหาคม 2550.

⁴⁰นางพาง ลัมสุวรรณ, “พัฒนาการทางจิตใจ,”

<<http://www.mahidol.ac.th/mahidol/ra/rapc/s6.html>>, 28 มีนาคม 2551.

ยอมรับจากคนรอบตัว สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาผ่า เบเหมียญ⁴¹ ให้สัมภาษณ์ว่า “ด้านสังคม เพราะว่าได้เปิดมุมมองกว้างขึ้น ได้มีประสบการณ์การทำงานได้มาจากการปฏิบัติงานจริงจากที่ทำงาน เสาร์อาทิตย์ที่ไปรับจ้างทำให้เรามีประสบการณ์มากขึ้น คิดว่าด้านสังคมจะช่วยให้พัฒนาด้านอื่นๆ ได้” และฐราฮ์นี ตาเยะ⁴² ให้สัมภาษณ์ว่า “ด้านสังคมชัดเจนที่สุด คือเราอยู่ในสังคมที่บ้าน ครอบครัว พ่อแม่พี่น้องของพ่อก็ไม่ได้ได้รับการศึกษา ตัวเราก็คงพยายามดิ้นรนให้มีการศึกษา เพื่อจะได้ไปอยู่ในสังคมที่ดีกว่า”

การวิเคราะห์ผลการวิจัยการพัฒนาทางสังคมตามแนวคิดบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศของวิลเบอร์ แชมม (Wilbur Schramm) สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. เป็นผู้ก่อให้เกิดความน่าสนใจขึ้น ในที่นี้คือ รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพของวิฑิต ขวัญใจ⁴³ ที่ว่า “คนรู้จักมากขึ้น เวลาเดินไปไหนก็มีคนทักว่า น้องคนนั้นเคยออกทีวีเขาก็คงบอกว่า “ตินะน้องสู้ต่อไป พี่จะเป็นกำลังใจให้”
2. สื่อมวลชนสามารถสร้างสถานภาพให้บุคคลได้ ในที่นี้คือ รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่โดนดูถูกจากสังคม หรือคนรอบตัว นอกจากนี้ยังได้รับการยอมรับในการสมัครเข้าทำงานในสถานที่ต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพของ อรุณ พิชัยรักษ์⁴⁴ ที่ว่า “คำว่าคนเก่งหัวใจแกร่งมันอยู่ในใจผม มันทำให้เราคิดเสมอว่าเราต้องไม่เกรงให้พี่ๆ ผิดหวัง”
3. ช่วยส่งเสริมการตัดสินใจโดยผ่านข่าวสารไปทางสื่อบุคคล ในที่นี้ คือ รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ทำให้เกิดการพูดคุยต่อแบบปากต่อปาก ส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิตและการได้รับโอกาสที่ดี เช่น ได้รับการติดต่อสัมภาษณ์เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตผ่านสื่อประเภทอื่นๆ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของจรรจิรา บัวจันทร์⁴⁵ ที่ว่า “รายการช่อง 11 ของสุราษฎร์ฯ

⁴¹ สัมภาษณ์ อาผ่า เบเหมียญ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 2 ตุลาคม 2550.

⁴² สัมภาษณ์ ฐราฮ์นี ตาเยะ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2546, 28 ตุลาคม 2550.

⁴³ สัมภาษณ์ วิฑิต ขวัญใจ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 22 กันยายน 2550.

⁴⁴ สัมภาษณ์ อรุณ พิชัยรักษ์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 26 กันยายน 2550.

⁴⁵ สัมภาษณ์ จรรจิรา บัวจันทร์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

ให้ไปถ่ายทำเกี่ยวกับวันแม่” และ ศิริวรรณ อินแฮม⁴⁶ ให้สัมภาษณ์ว่า “รายการมีส่วนทำให้ได้เข้าเรียนพยาบาล เพราะรู้ว่าหนูเป็นเด็กคนเก่งหัวใจแกร่งเขาต้องการแค่หลักฐานยืนยัน หนูก็เอาวีซีดีและเกียรติบัตรให้เขาดู อาจารย์ยังช่วยหาทุนเสริมอื่นๆ และฝากงานทำให้ด้วย” นอกจากนี้ คุณนิมิตร กิตติบริรักษ์⁴⁷ ให้สัมภาษณ์ยืนยันบทบาทที่ว่า

...สื่อเป็นคนแพร่ข่าวสาร เป็นกระจกที่ส่องให้สังคมได้รู้ว่ามุ่มๆ หนึ่งของสังคมยังมีเด็กพวกนี้อยู่ มุมที่สังคมยังเข้าหาไม่ถึง รายการมีส่วนช่วยให้คนที่อยากช่วยได้ทำ ถึงแม้จะเป็นส่วนน้อย มีการประสานงานกับสังคมให้รู้และให้ช่วยเหลือเป็นการพัฒนาเด็กด้วย ผมเชื่อว่าโตขึ้นประการณ์ ปัญหาชีวิตของเขาอาจทำประโยชน์ให้สังคมได้มากกว่าคนอื่นที่ไม่เคยประสบปัญหานี้มาก่อน...

นอกจากนี้ประเด็นความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่เกิดจากผู้ชมรายการหรือผู้ช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พบว่า ความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการที่เกิดขึ้นในระยะสั้นส่งผลต่อการพัฒนา โดยอรุณ พิชัยรักษ์⁴⁸ ให้สัมภาษณ์ว่า “ผู้ชมทางบ้านส่งของ อุปกรณ์การเรียนมาให้เรื่อยๆ ผมก็เขียนจดหมายขอบคุณเขา สักระยะก็หายไป รู้สึกดีว่าเขาช่วยเหลือเรา” ขณะที่ความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการหรือผู้ให้ความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่มีการติดตามข้อมูลความช่วยเหลือของตนเองเป็นระยะๆ ส่งผลให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีการพัฒนาทางกายชัดเจนที่สุด โดยถือเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นในระยะยาว และเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง โดยวิจิต ขวัญใจ⁴⁹ ให้สัมภาษณ์ว่า “มีคนส่งธนาณัติมาให้เป็นการศึกษา อาจารย์รวบรวมเงินกับประชาสงเคราะห์จังหวัด และนำนักการภารโรงเรียนตอนม.6 มาให้นักการปรับปรุงบ้าน” นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเคยได้รับความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการ คิดเป็นร้อยละ 53.8 และไม่เคยได้รับความช่วยเหลือคิดเป็นร้อยละ 46.2 ผลดังกล่าวมีนัยสำคัญ คือ ความช่วยเหลือจากผู้ชมรายการ

⁴⁶สัมภาษณ์ ศิริวรรณ อินแฮม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549, 22 กันยายน 2550.

⁴⁷สัมภาษณ์ นิมิตร กิตติบริรักษ์, อาจารย์โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี, 31 ตุลาคม 2550.

⁴⁸สัมภาษณ์ อรุณ พิชัยรักษ์, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2545, 26 กันยายน 2550.

⁴⁹สัมภาษณ์ วิจิต ขวัญใจ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 22 กันยายน 2550.

เป็นความช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังการรับชมรายการ โดยส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนเรื่องการเงิน และของใช้จำเป็น โดยมีประโยชน์กับชีวิตประจำวัน แต่จะไม่ส่งผลต่อการพัฒนาเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งทั้ง 3 ปีจวบในระยะเวลา

ผลการศึกษาวิจัยของรุจา ภูไพบูลย์ จริยา วิริยะศุกร และศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์⁵⁰ ที่ว่า ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตครอบครัว และผลกระทบต่อบุตรในด้านการศึกษา และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากภาวะเครียดในเด็กและเยาวชนไทย ซึ่งครอบครัวส่วนใหญ่เผชิญปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้นรายได้ต่ำลง โดยพ่อแม่เป็นผู้แบกรับภาระดังกล่าวไว้ โดยพยายามให้เกิดกระทบต่อบุตรน้อยที่สุด ซึ่งผลกระทบรุนแรงพบในครอบครัวยากจนในชนบทที่ส่งผลกระทบให้บุตรขาดโอกาสทางการศึกษาต่อจนต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ดังนั้น การให้ความสำคัญกับเด็กยากจนหรือเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสให้พวกเขามีโอกาสได้รับการศึกษาถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากที่สุดในกระบวนการพัฒนาคน ดังสรุปผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณที่ พบว่า เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งส่วนใหญ่มองว่าตนเองเป็นเด็กด้อยโอกาสเพราะฐานะครอบครัวยากจน อยากเรียนหนังสือแต่ไม่มีโอกาสได้เรียนเหมือนเด็กทั่วไป ซึ่งรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ได้ทำหน้าที่สื่อมวลชนที่ผลักดันให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งพัฒนาตนเองจากการเป็นเด็กด้อยโอกาสโดยให้พวกเขาเห็นคุณค่าในตัวเอง สามารถพัฒนาตนเองให้มีความอยากรู้อยากเห็น มีคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้น และเติบโตเป็นคนที่มีความดีของสังคมต่อไป

จากการสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล สรุปได้ว่าท่ามกลางรายการโทรทัศน์ไทยที่เป็นอุตสาหกรรมอย่างมากในปัจจุบัน รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีอำนาจต่อรองที่จะสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมได้ในระดับสูง ทั้งนี้เป็นเพราะแนวคิด อุดมการณ์ และจุดยืนที่มั่นคงของบริษัทแอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) และบริษัทป้าใหญ่ ศรีเอชเอ็น จำกัด รวมถึงความเป็นวิชาชีพผู้ผลิตสารคดีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนสะท้อนบทบาทการทำหน้าที่สื่อมวลชนที่มีต่อเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้ในระดับสูง นอกจากบทบาทหน้าที่ทั่วไปของสื่อมวลชน รายการยังทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา รวมถึงบทบาทด้านสวัสดิการสังคมซึ่งเป็นหน้าที่เสริมที่พบจากผลการศึกษาวิจัยร่วมด้วย ซึ่งบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนทั้งหมดข้างต้นผลักดันให้เยาวชนคนเก่ง

⁵⁰รุจา ภูไพบูลย์, จริยา วิริยะศุกร และ ศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์, ผลกระทบของปัญหาเศรษฐกิจต่อเด็ก เยาวชนและครอบครัวและความต้องการความช่วยเหลือ (กรุงเทพมหานคร: การสำรวจและสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), น.67-68.

หัวใจแกร่งเกิดการพัฒนาตนเองทั้งทางจิตใจ ทางสังคม และทางกายตามลำดับ สอดคล้องกับความคิดเห็นเรื่องบทบาทในการพัฒนาประเทศของกาญจนา แก้วเทพ⁵¹ ที่ว่า “การพัฒนาที่ดีควรเริ่มต้นจากกลุ่มรากของสังคม อย่างไรก็ตามการพัฒนาจะดำเนินต่อไปด้วยดีไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากการสื่อสาร ฉะนั้นหากนำการสื่อสารมาใช้อย่างถูกต้องและพอเพียงก็จะสามารถส่งเสริมการพัฒนาได้อย่างมาก เพราะการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อการพัฒนา”

3. ปัจจัยทางกาย

จากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ผลการพัฒนาทางกายโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.13 แต่ยังพบประเด็นย่อยของการพัฒนาทางกายที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับสูง คือ การเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 ส่วนการพัฒนาทางกายด้านอื่นๆ มีผลคะแนนอยู่ระดับปานกลาง เช่น เครื่องนุ่งห่ม / การแต่งกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 เศรษฐกิจของครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 และ ที่อยู่อาศัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.03 จากผลการพัฒนาในปัจจัยทางกายข้างต้น มีนัยสำคัญ คือ เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งให้ความสำคัญกับโอกาสทางการศึกษาของตนเองมากที่สุด เนื่องจากความคิดต่อการเป็นเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่สั่งสมมาตั้งแต่วัยเด็ก ประกอบกับฐานะครอบครัวยากจนเป็นปัจจัยที่อาจทำให้โอกาสทางการศึกษาของพวกเขาหมดไป สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาผ่า เบเหมียญ⁵² ให้สัมภาษณ์ว่า “คิดว่าตัวเองด้อยโอกาสเพราะฐานะครอบครัวไม่ค่อยดี อะไรก็ไม่พร้อม แถมมีน้องพิการ เราอยากเรียนพ่อแม่ก็ไม่มีเงินส่งเรียน สิทธิของตัวเองไม่เท่ากับคนอื่น” ขณะที่เครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย เศรษฐกิจในครอบครัว และที่อยู่อาศัยอาจเป็นปัจจัยภายนอกที่เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับโอกาสทางการศึกษา

การวิเคราะห์ผลการวิจัยการพัฒนาทางกายตามแนวคิดบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศของวิลเบอร์ แชรรมม⁵³ (Wilbur Schramm) สรุปจำแนกได้ดังนี้

1. เป็นผู้สร้างบรรยากาศของการพัฒนาให้เกิดขึ้น ในที่นี้คือ รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” มีส่วนในการกระตุ้นให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งและครอบครัวอยากมีความเป็นอยู่ที่ดี

⁵¹กาญจนา แก้วเทพ, มองสื่อใหม่มองสังคมใหม่ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด, 2543), น.34.

⁵²สัมภาษณ์ อาผ่า เบเหมียญ, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2547, 2 ตุลาคม 2550.

⁵³Wilbur Schramm, op.cit., footnote 16 ,p.88.

ขึ้นกว่าเดิมและรู้จักการวางแผนชีวิตเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับการให้คำจำกัดความคำว่า “การพัฒนา” ของซีเยร์ (Seers) และซิงค์ (Sinha)

2. สื่อมวลชนสามารถควบคุมหรือบังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมได้ในที่นี้ คือ รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศโดยให้โอกาสเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญข้อหนึ่งของทิศทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ว่า “เด็กต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้มีปัญหามีคุณธรรมตามหลักศาสนา มีเจตคติที่ดีต่อครอบครัว สังคม และการดำเนินชีวิต”

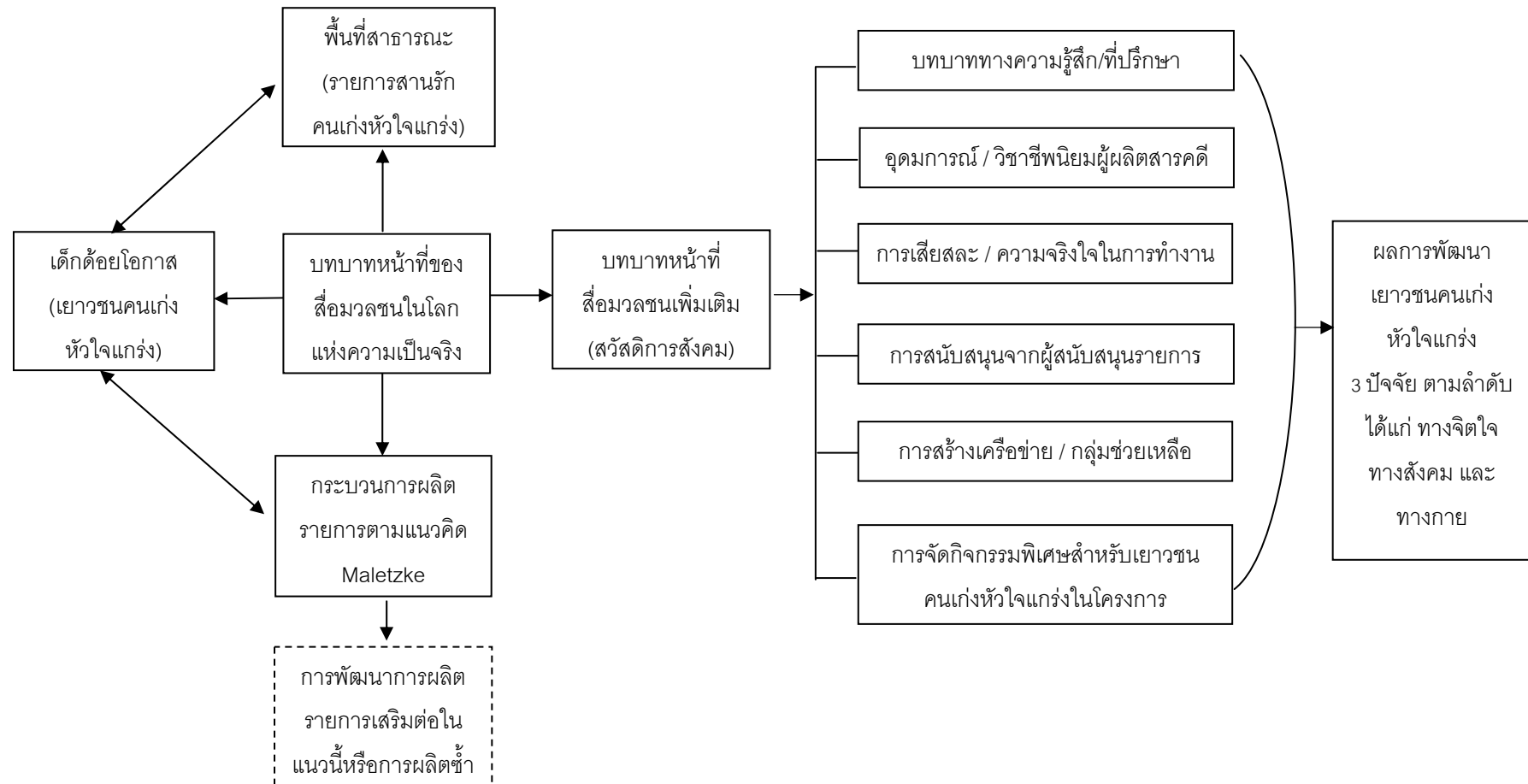
3. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นครู ในที่นี้คือ รายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” สอนให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีความคิดในการพัฒนาตนเองให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น หรือมีการศึกษาที่ดีขึ้น และได้เรียนรู้ความยากลำบากของเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งคนอื่นๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบหรือปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเองต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพของศิริวรรณ อินแหยม⁵⁴ ที่ว่า “รายการมีส่วนทำให้ได้เข้าเรียนพยาบาล เพราะรู้ว่าหนูเป็นเด็กคนเก่งหัวใจแกร่งเขาต้องการแค่หลักฐานยืนยัน หนูก็เอาวีซีดีและเกียรติบัตรให้เขาดู อาจารย์ยังช่วยหาทุนเสริมอื่นๆ

จากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยสามารถสรุปภาพรวมที่ได้จากการศึกษาวิจัยบทบาทของรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” กับการพัฒนาเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเป็นแผนภาพได้ดังนี้

⁵⁴ สัมภาษณ์ ศิริวรรณ อินแหยม, เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง พ.ศ.2549,

ภาพที่ 6.1

ภาพรวมที่ได้จากการศึกษาวิจัย “บทบาทของรายการ ‘सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง’ กับการพัฒนาเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง”

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา และข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางสำหรับวงการวิชาชีพสื่อมวลชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” หน่วยงาน ภาครัฐ ตลอดจนผู้สนใจศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับวงการวิชาชีพสื่อมวลชน

1. สถานีโทรทัศน์ควรให้การสนับสนุนส่งเสริมการผลิตรายการคุณภาพ โดยเฉพาะรายการที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน หรือรายการที่มีประโยชน์ต่อสาธารณชน
2. ควรมีการจัดสัดส่วนรายการที่มีคุณภาพ และมีประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์แก่ผู้ชมรายการ เพราะสื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่ช่วยขัดเกลาสังคม และหล่อหลอมให้คนเกิดการพัฒนาตนเองได้

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง”

1. การวางบทบาทหน้าที่ของทีมงานรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ควรมีการวางขอบเขต และบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนให้มีความชัดเจนมากกว่าเดิม เพราะเมื่อจำนวนเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งเพิ่มมากขึ้น ความชัดเจนในบทบาทหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีความเข้าใจตรงกัน
2. ควรมีการศึกษาติดตามข้อมูลเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอย่างต่อเนื่องสำหรับปีต่อไป เพื่อประมวลผลการทำงาน และปรับปรุงการวางบทบาทหน้าที่สื่อมวลชนต่อไป
3. ผลการศึกษาวิจัยสามารถเป็นข้อมูลในการศึกษาเรื่องอื่นๆ เกี่ยวกับรายการ “सानรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ต่อไป
4. โครงการสานรักควรมีการติดตามเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่ไม่ได้ตอบแบบสอบถาม เป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากผู้วิจัยคิดว่าเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งกลุ่มดังกล่าวอาจกำลังประสบปัญหา หรือความจำเป็นบางประการ
5. โครงการสานรักควรประสานเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาคสำหรับการลงพื้นที่เพื่อดูแลเยาวชนในโครงการ และให้การปรึกษาเพื่อหาหนทางการทำงานให้มีความอยู่ดีมากขึ้น เช่นการแนะแนวอาชีพ เพื่อต่อยอดเยาวชนภายหลังสำเร็จการศึกษา และจากผลการวิจัยกลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

ที่ออกจากโครงการสะท้อนให้เห็นว่า เงินทุนการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับอนาคตทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการใช้จ่ายที่ไม่เพียงพอส่งผลกระทบต่อการศึกษา ควรมีการพิจารณาการให้ทุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

6. รายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ควรเป็นสื่อโทรทัศน์ที่สามารถต่อยอดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนกลุ่มอื่นๆ ต่อไป

7. ข้อมูลของกลุ่มผู้ชมรายการหรือเครือข่ายความช่วยเหลือเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งมีความกระจัดกระจาย องค์การที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการทำงาน และเพื่อเป็นประโยชน์ทางอ้อมสำหรับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง

8. ข้อเสนอแนะที่ได้จากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งผู้วิจัคิดว่าโครงการสานรักควรสร้างความสัมพันธ์ด้วยการจัดกิจกรรมให้เยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้มีส่วนร่วม และมีโอกาสพบปะกันเอง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. กองทุนส่งเสริมการผลิตสื่อจากภาครัฐ และเอกชนควรจัดมอบรางวัลหรือสนับสนุนให้กับรายการคุณภาพที่ให้ประโยชน์ต่อสาธารณชนอย่างแท้จริง หรือให้คุณค่าแก่รายการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะรายการสารคดี และรายการสำหรับเด็กและเยาวชนที่มักไม่ประสบความสำเร็จในแง่ธุรกิจ

2. สำหรับเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งที่หลุดออกจากโครงการสานรัก ควรมีหน่วยงานเข้ามาดูแลหรือช่วยแก้ไขปัญาที่เกิดขึ้นกับเยาวชน

3. กรณีเยาวชนที่เป็นเด็กชายขอบ และไม่มีบัตรประชาชน แต่ได้รับคัดเลือกให้เป็นเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง ไม่สามารถรับสิทธิ์ทางการศึกษาได้เหมือนบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะ ในระดับอุดมศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรับพิจารณาและให้โอกาสทางการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มนี้ที่มีความตั้งใจจริง

4. บุคคลที่มีความสนใจในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาสควรมีความละเอียดอ่อน มีการศึกษาด้านจิตวิทยาการสื่อสาร หรือฝึกอบรมวิธีการเข้าหาและทำความเข้าใจกับกลุ่มเด็กเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่ง แต่ได้รับแบบสอบถามกลับคืน คิดเป็นร้อยละ 46.08 จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุม เพราะข้อจำกัดด้านเวลา และระยะทาง เนื่องจากเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ ดังนั้นผู้สนใจสามารถขยายผลการวิจัย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ผลการวิจัยจะช่วยให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงกลุ่มเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถนำผลการวิจัยมาใช้ในการวางแผนงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน
2. การวิจัยครั้งต่อไปสามารถพัฒนาการศึกษาในประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น บทบาทของรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” ที่มีต่อผู้ชมรายการ เนื่องจากรายการ “สานรัก คนเก่งหัวใจแกร่ง” เป็นที่รู้จักของผู้ชมในวงกว้าง และมีการนำรายการไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน การเรียนการสอน หรือหน่วยงานต่างๆ
3. กิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจในระดับมวลชนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ อย่างจริงจัง และจริงจังเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาวิจัยในเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และวิธีการวิจัยแบบอื่นๆ เพราะปัจจุบันองค์กรหรือหน่วยงานหันมาให้ความสำคัญกับบทบาทตรงนี้มากขึ้น
4. กรณีที่รายการมีอายุในการออกอากาศยาวนานควรมีการศึกษาถึงบทบาทของรายการในฐานะที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม เพราะเยาวชนคนเก่งหัวใจแกร่งอาจเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผ่านการคัดเลือกอย่างดีตามคุณสมบัติของรายการ ซึ่งน่าจะเกิดมิติบางอย่างแก่สังคมในการให้ความสำคัญแก่เด็กด้อยโอกาส
5. สามารถศึกษาด้านผู้ส่งสาร หรือผู้ผลิตรายการในเชิงศึกษาเปรียบเทียบกับรายการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน
6. สามารถศึกษาด้านเนื้อหา (Content Analysis) ที่มีผลต่อผู้รับสาร